

Konya Halkevi Dergisini İlgilendiren
Bütün Yazılarla Diğer evrak
Konya HALKEVİ Reisliğine gönderilmelidir.

K O N Y A

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL VIII İKİNCİTEŞRİN 1943 SAYI: 61

TÜRK MİLLETİNİN EN ACIKLI BİR GÜNÜ 10 TEŞRİNSANİ

(ATATÜRK'ün ölümünün beşinci yıl dönümü münasebetiyle Halkevinde yapılan muazzam ihtifalde: Vâli, Komutan. devair şeflerle kesif bir Halk kütlesi hazır bulunuyordu.

Tam saat DOKUZ BEŞ de ihtifali açan Halkevi reisi Muhlis Koner, hazırunu beş dakika ayakta susmaya davet ettikten sonra, aşağıdaki sözleri söyledi:)

MUHTEREM DİNLEYENLERİM:

Beş s-ne evvel bu gündü. Türke yeni bir Vatan, yeni bir Millet yeni bir Tarih ve nihayet yeni bir Hayat veren bir Güneş, yalnız Türk semasını değil garp dünyasını da ışıklarile aydınlatan bir Güneş batıverdi. Bu zamansız sönüşe ne kadar ağladık. Hâlen de ağlıyoruz Ve her zaman da ağlıyacağız. Fakat tabiat onun bozulmayan ve cebreden kanunu önünde nihayet herkes eğilmeğe mecburdur. Biliyoruzki her şey fânî, hiç bir şeyde karar yok. Bütün bu gördüklerimiz izafî... Yalnız tek bir hakikat var, ölüm... İşte bu hakikat nihayet Onu da içine aldı. Fakat fânî cesedin kıymeti nedir.

Onun asıl varlığı kalplerde yaşıyor. Ve bu ebedî bir yaşayış olacaktır. Beka, herkese nasip olmayan bir mazhariyettir. Dünya kurulalıdanberi milyonlarca insan yaşadı ve öldü. Lâkin her ölen sağ olanların kalbinde değildir?

Kalplere, tarihe girenler mahdud ve hattâ sayılı.. İşte Atatürk fanîler içinde kalplere girenlerin başında gelenlerdendir. O. yalnız Türk'ün değil bütün bir insanlık âleminin gönlünde yaşıyor.. Acaba bu yüce mazhariyetin sebebi ne? Sebep, onun yüce varlığında bir çok kudretlerin birleşmesidir.

Tarihte kahraman var, inkılâp adamı var, siyaset ve devlet adamı var, ilim ve sanat adamı var. Yalnız bir milletin tarihini hem yazıp hem yapanı enderdir.

O, evvelâ bir kahraman ve devlet adamı: Çünkü zevâl uçurumunun tam kenarına gelmiş bir milleti kudretli eliyle selâmete çekti ve yepyeni bir Türk Devleti kurdu.

Onun ikinci kudreti kurtardığı milleti ve kurduğu devleti bırakmaması ve asırlara bağlı büyük bir inkılâbı yine kendi eliyle bir kaç senenin içine sığdırmasıdır. Onun siyasî, idarî, içtimaî, kültürel inkılaplarını ayrı ayrı saymak, güneş gibi zâhir hakikati göstermeğe çalışmak olacak. Yalnız bunların içinde ve onun hülâsasını demek olan iki büyük inkılâp, onun büyük kudretine iki büyük şahiddir. (1) Cumhuriyet, (2) Türke kaybettiği benliğini kendi içinden duyurmak.

Cumhuriyet: Türkün ruhî benliğine uymayan yedi asırlık Osmanlı imparatorluğunu yıkarak millî hâkimiyetin kurulması: Bu o, demektir ki, asırlarca köküne arız olan bünyevî kudretlerden devlet ağacını temizliyerek yepyeni şartlar içinde yaşayan terütaze bir devlet fidanı dikmek: İşte bu fidan her gün yepyeni filiz ve semerele riyle dünya önünde ebedî kökünü salmaktadır.

Benliğini duyurmağa gelince: Bir milletin benliği demek kendi vicdanından doğan kültürü demektir. Yani bir milletin tarihi, bir milletin lisanı, bir milletin güzel sanatları, nihayet bir milletin an'anesi o milletin kültürüdür. İşte Atatürk, başka milletlerin kültürü içinde erimeye yüz tutmuş bu benliği asırların yosunları içinden çekip çıkardı. Evvelâ başka milletlerin ve Osmanlılığın tarihi içinde mence bir hâle gelen tarihini bütün yabancı pürüzlerden sıyrarak Türk tarihinin bütün milletler tarihine rehber olduğunu gösterdi. Sonra, yine yabancı milletlerin lügat ve kaideleri içinde eriyen Türk

lisanına istiklâlini verdi. Daha sonra onun müziğini, onun edebiyatını yaptı. Ve binnetice siyasî olduğu kadar kültürel varlığıyla da müstakil bir Türk camiası meydana geldi.

Bu büyük inkılâp karşısında yukardaki tezimizi bir daha iftiharla tekrar etmeğe hakkımız yok mu? ATATÜRK, Türk milletinin bütün şümüliyle tarihini hem yazan hem yapan kudrettir.

Aziz ve muhterem dinliyenlerim:

Aziz ölünün ebedî istirahatgâhına şuradan minnet hislerimizi yollarken onun büyük inkılâp arkadaşı yüce Milli Şefimiz İsmet İnönü'nün büyük hitabesile sözlerime nihayet vermek şerefini duyuyorum.

İYMAN'IN BÜYÜK KUVVETİ

(Her ne şekilde olursa olsun bir işe teşebbüs edenler ona kuvvetle inanmadıkça tam bir netice elde edemezler)

M. MUHLİS KONER

İyman kelimesinin mânâsındaki şümulü, derinliği iyi bilmeliyiz.

İşlerdeki başarı, inkılâplardaki muvaffakiyet, nihayet en çetin ideallere ulaşmanın sırrını, inanmanın kuvvetinde aramalıyız. Din'de iymanı, "dil ile ikrar kalb ile tastik,, diye tarif ederler.

Bunun içindir ki dinlerin muvaffak oluşu inanıştaki kuvvetin eseridir. Eğer bu inanışta dil ile ikrar, kalb ile tastik olmasaydı o, iyman değil, sahte bir ikrar olur ve din'ler de böyle binlerce yıllık bir kökün üzerine yerleşemezlerdi. İlâhî ve dinî olan iymanın bu kuvveti müsbet inan için de aynıdır. Her hangi bir iş veya bir dâvâ olursa olsun başladığımız zaman evvelâ ona kendimizin hakikî inanımız olmalıdır. Çünkü irade, kuvvetini iymandan alır. Başladığımız işten, veyâ dâvâdan muvaffak çıkmamış isek, her şeyden evvel ona kendimizin inanışı noksandır. Atatürk zafer ve inkılâbının büyük muvaffakiyeti, evvelâ Atatürk'ün bu milletteki kabiliyete hakikî iymanın eseridir. Böyle kuvvetli bir iman kendi ateşli idealiyle birleşmeseydi bu büyük ve çetin dâvâ tarihin gıpta ettiği ve edeceği bu sonuca varmak mümkün müydü?.. Bunun için ruhlara her şeyden evvel iyman telkini lâzımdır. Fakat bu telkin kalblere işlemek için inani verenin çok yüksek vasıflara sahip olması ve inancımızın müsbet semereleri açık bir şekilde görülmesi şarttır. Bunun için de evvelâ: yol gösteren kendi söylediklerine kendi inandırmış, sonra yüksek idealini ve fedakârlığını zaman zaman gösteren otoriter bir şahsiyet olmak.

2 — Kendi mü'minlerini farksız sevmek.

3 — Dâvâya iyman etmediği halde sahte inan gösterenleri ayırarak hakikî idealisti, hakikî kıymeti himaye etmek.

Bu böyle iken bir çok işleri, kalbî bir inanla değil, ya resmî bir mecburiyet yahut oradan şahsî bir menfaat temin etmek veya yükselmeğe bir basamak saymak için yapıyor isek, dâvâ kaybolmuştur.

Bir misâl daha verelim: Halkevleri hakikaten derin bir idealin vücutte getirdiği müsbet birer mabettirler. Orada vazife alanlar ona tam inanmış iseler, burada hakikî çalışanlar, mesaisi için birşey beklemezlerse işler behemehal yürüyecektir. Aksi halde gösteriş için yapılan işler pek az zaman sonra söner.

Fakat şurasını derhal kaydetmek lâzımdır ki ideali için idealist olmak gibi büyük bir Kemal, insanlar arasında ender yetişir bir kıymettir. Bunun için pürüzsüz ve iyi bir niyet ve kalple çalışanları takdir ve himaye etmek, işleri tanzim eden ve direktif verenler için bir vazife olmak lâzımdır. Çünkü "marifet iltifata tabidir,, diyenler, tam haklı olmasalar bile, büsbütün de aykırı bir fikir ve bir noktai nazar serdetmemişlerdir.

YARIM ASIR ÖNCE KONYA'NIN YABANCI GÖZLE GÖRÜNÜŞÜ

Dr. O. Ş. ULUDAĞ
KONYA MEBUSU

Avrupalılar Türkiyeyi ve Türkleri ancak kendi gözleriyle görürler. Hakikati olduğu gibi yazmayı düşünmeyerek severler veya söverler. Sövmenin de sövmenin de sebepleri çok defa basit şeylerdir. Ya kendilerine temamiyle yabancı bir muhitte dar bir çerçevede içinde geçirdikleri kısa bir hayatın etkisinden kurtulmadan edinilen basit bilgiler, yahut tarihte kaba taslak olarak aldıkları ilhamlar, yazıları için sermaye olur.

Hatice adlı bir Çerkes kızına gönül verip onunla birlikte İstanbul'da Divanyolu'nda bir eve kapanarak his ve aşk ayları geçiren (Pierre Loti), (Âzâde) adı verdiği bu kız yüzünden Türkiye hakkında neler yazmıştı. Fakat aynı adam yıllarca sonra, edilen dâvet üzerine, İstanbul'a gelip kırıllar gibi karşılandığı halde, ölmüş bulunan sevgilisinin mezarını, bir kaç gün aramak sonunda, bulduğu vakit, onun ısırganlarla kuşatılmış olduğunu görünce yine Türkiye hakkında ne fena şeyler söylemişti.

Yine onun gibi bazı Avrupalı yazıcılar ya bir elçi kâtibi, yahut geçici bir seyyah olarak İstanbul'da az bir zaman yaşadıkdan sonra pek yalan ve yanlış şeyler yazmışlardır. Bunlar saymakla tükenmeyecek kadar çoktur.

(Busbeck), (Velsen), (Lamartine), (E. de Cadalvene), (E. Barrault) gibi yazıcılar da vardır ki bunlar doğruyu görmeye çalışmış ve doğru yazmaya özenmişlerdir. Bununla beraber yazışlarının her noktasında tam isabet olduğunu söylemiş olmuyoruz. (Vitol Cuinet) bunlardan biridir. (Géographie—La Turquie d'Asie) adlı iki büyük cilt yazmıştır. 1890 da, yani bundan 53 yıl önce yazılan bu

kitap, yakın zamanlara kadar ticaret ve diplomasi âleminde, Avrupalıların elinde en emniyet edilen bir senet olarak bulunuyordu. Hattâ Lozan konferansına gelen yabancı murahhasların bir kısmı memleketimiz hakkında bu kitaplardan faydalanmışlardı.

Kitabın Konya vilâyetine âid olan kısmını yapabildiğim kadar terceme ederek, KONYA mecmuasına yazmayı faydalı buldum. Konya'nın geçmişteki varlığını bir kitap halinde yazmayı düşünenler için şimdiye kadar yazılmış olanları bilmek her halde faydalı olacaktır.

Yakın zamana kadar Fransızca olarak yazılmış ve en mükemmel bir eser olarak tanınmış olan bu kitaptaki yanlışlara işaret etmek neye yarar?. Bizce her eser, yalnız işe yarayan taraflarıyla makbuldür. Fena ve yanlış taraflarını herkes bir tarafa atabilir.

Konya vilâyeti, eskiden, şimdiki Konya, Isparta, Burdur, Antalya, Niğde vilâyetlerini kendi hudutları içinde bulundururdu. Bu şimdiki vilâyetlerin herbirisi o vakit, Konya vilâyetinin birer sancağı idi. (Vitol Cuinet) Konya vilâyetini yazarken bunların hepsini birden aynı çerçeve içine almış, sonradan her sancak için ayrı bahisler ayırmıştır. Biz bunlar arasından yalnız (Konya Sancağı) bahsini aldık.

Tercemenin mükemmel olduğunu iddia etmiyorum. Maksadım edebiyat yapmaktan uzaktır. Sâdece yarım asır önce yabancı bir gözün Konya'yı nasıl gördüğünü göstermek istiyorum. O kadar.

KONYA MERKEZ SANCAĞI

İdare taksimatı. — Konya Sancağı veya Departmanı, biraz daha önce yukarda söylediğimiz gibi, on nahiyeye ayrılan ve 707 köyü bulunan 11 Kaza veya Arrondismana ayrılmıştır.

Nüfus. — Genel nüfusu, aşağıda gösterildiği gibi, kazalara dağılmış olan 324000 kişidir :

Kazalar	Nahiyeler	Sâkinleri	Köyler
Konya ve doğrudan doğruya mülhakatı.	Su dirhem (Soudirhem) Hatunsaray (Atoun serai) Saiteli — İnönü (In eunu)	61028	86
Akşehir	Doğanhisar Cihanbeyli	39811	90
Beyşehir	Heran ili (Héran ili)	39919	76
Seydişehir		26813	43
Ilgın		23145	43
Bozkır		32817	91
Karaman	Aladağ Karaferyat (X) (Karafériad)	21417	84
Hadim		11143	18
Ereğli	Divle (Divlé)	22155	62
Karapınar		25927	34
Koçhisar		19825	80
11 Kaza	10 Nahive	324000 sâkin	707 köy

(X) Karaferyat — Hâlen «Gaferyat» denilen

Konya — Konya şehri, vilâyetin, aynı addaki Sancak ve kaza-nın baş merkezi, vâli'nin oturduğu yer olup deniz düzlüğünden 1600 ayak yüksekte bir taşlık ve (SileX) li yüksek dağlar silsilesi-nin civarında susuz bir yaylâ üstünde bulunur.

Nüfus — Bu şehrin nüfusu, aşağıda gösterildiği gibi, 44000 kişidir:

Müslüman	39300
Grek Ortodoks	1500
Ermeni Gregorien	3000
Ermeni Protestan	50
Kipti Kato'likler	+ 150
Yekûn	44000

Görüldüğü gibi, Konya şehrinde, bütün vilâyette olduğunun aynı olarak çokluk ve kalabalık Müslüman unsurundadır. Konya şehrinde birtek yahudi olmadığı da başkaca dikkati çeker. Bun-lardan sonuncusu ancak bir kaç yıl önce İslâmlığı kabul etmiştir.

Mektepler — Konya şehri içinde mektebe ait olarak 68 mü-essese sayılırdı. Şöyleki:

Cemaatler	Mekteplerin sayısı	Mekteplerin derecesi	Talebe sayısı
Müslüman	60 1	İlk Rüşdiye	900
Grek Ortodoks	1 1 1	İlk ilk kız	300 100
Ermeni	1 1	İlk ilk kız	130 60
Kipti katolik	2	Küçük mektepler	90
Yekûn	68		1580

Görünüş:—Hususî evlerin az bir miktarı ve devlet mülkleri ayrı olarak Konya'nın bütün evleri kerpiçten yapılmış olup basık ve

dardırlar. Bu evlerin her birinin az veya çok büyük ve az veya çok iyi işlenmiş birer bahçesi vardır. Sokakları oldukça geniş, fakat, kirli, dolaşık ve kaldırımsızdır. Yalnız pazarı muntazam olarak bina olunmuştur. Her cemaat ayrı birer mahallede oturur.

Konya şehrinde 44 büyük cami, büyük bir Mevlâne tekkesi, 42 medrese veya din ilimleri ve mezhep kanunları mektebi, bir Grek Ortodoks kilisesi, bir Ermeni kilisesi, ve bir Katolik küçük kilisesi vardır.

Konya (Lycaonie) den gelen bir Grek kolonisi tarafından kurulmuştur ve o vakit bu eyâletin merkezi olmuştur. Aslı ve ananeleri mitolojik hikâyelerle karışan pek eski zamanlarda bu şehir, (Danaé) nin kızının adına nisbetle (Danaia) diye anılırdı. Bu rivayete göre (Danaia) şehrine (Thrinós) "Feryad, Nâle," adı verilmiş olup bütün kadınları ve genç kızları dişleriyle yırtarak hırsıyla yiyen bir ejderha tarafından vakit vakit tahrip edilmiş idi.

(Jupiter) in kızlarından biri ve (Danaé), (Persée), bu ejderhayı öldürdü ve şehri bu felâketten kurtardı. Bu vakittir ki Halk, bu iyiliğin hatırasını saklamak için, nimete şükran makamında şehrin kapularından birine bir (Méduse) (1) başı diktiler ve bu vakitten beri şehir (İKON) "şekil, suret, timsal," adı aldı ve (İconium) tâbiri bizim zamanımıza kadar değişmeksizin tamamen muhafaza olunmaktadır.

Onbinlerin çekilmesinde (İconium) un adı zikrolundu. Yahudiler tarafından Antakya'dan kovulan Havvari (Paul) ve (Barnabé) ye sığınak hizmetini gördü. Uzun müddet Romalılar tarafından işgal edilmiş olan Konya şehri, bundan sonra Selçuk sultanlarının beşiği oldu, ki Sultan birinci Alâeddin orasını hendeklerle müdafaa edilen kuvvetli duvarlarla ve kulelerle çevirdi. Bu eserlerin yıkıları bu gün dahi biraz mevcuttur. Ondan sonra gelenler anka-zından başka bir şey kalmamış olan bir çok anıtlarla orasını güzelleştirdiler. Selçuklu Türklerle Osmanlıların eserleri birbirinden ayrılmış olup berikilerde insan çehrelerinin resmedilmesi görülmüştür. Bundan başka onların bize bıraktıkları hayli çok miktarda eserler arasında tasvirler, kaba bir surette resmedilmiş beyaz mermerden arslanlar, lâhid'ler, insan çehreleri, muharebe vak'alarını gösteren heykeltraşlık parçaları bırakmışlardır.

Selçuklu Sultanlar, 1189 da (Frédéric Barberousse) tarafından

(1) Méduse — Kendisine bakanları taş haline getirebilen bir Peri

Dr. O. Ş. U

Konyadan kovuldular. Fakat bunun ölümünde, Selçuklular merkezi tekrar aldılar ve 1307 ye kadar (707 hicri) orasını işgal ettiler. Bu tarihten itibaren Selçukluların oraya sahipliği, Sultan 3 cü Alâeddinin şahsında bu hâkim âilenin sona ermesi üzerine Osmanlı imparatorluğu kurucusunun elteri arasına geçti. Ertuğrul'un oğlu Osman o vakit müteaddit eyâletler idaresine mazhar olup, daha aşağıda görüleceği üzere üçüncü Alâeddin tarafından kendine hâlef olarak gösterildi.

Konya şehri hemen sekiz kilometre kare bir yer tutar, ve şimalden cenuba bir müstatil şekli gösterip iki nihayetlerinden birinde tamamen sivri olarak biter. Bu şekil onu balığa benzetir. Şehrin ortasında bir tepe bulunmaktadır ki onun üstünde eskiden Selçuk sultanlarının sarayı yükselirdi. Bu yer, şimdiki halde (İç kâl'a) adını taşımaktadır. Bu harabeler her ne kadar uzun zamandan beri kışlaların ve diğer binaların yapılışı esnasında lâzımgelen malzemenin çıkarıldığı bir nevi taş ocağı olarak kullanılmakta ise de, sarayın ilk plânı ve kuvvetlendirilmiş duvarları şimdi dahi taallâbilir. Bu gün kalan şey, onun ehemmiyeti ve tezyinatına ait sanat hakkında henüz yüksek bir fikir verebilmektedir.

Bu yıkıların mecmu heyeti kitâbelerle beraber ulu revakları ve müteaddit camileri ihtiva eder. Bihassa, şahâne olarak süslü bir tavanı olan geniş bir salon, başkaca, Selçuk sultanlarının ve âilelerinin iyi muhafaza edilmiş kırk kadar mumyasını hâvi diğer bir salon veya daha ziyade bir (Nécropole) (1) fark edilir. Kezâlik orada Sultan Alâeddin caminin bakiyesi, devrin büyük bir çalılar saati ve nihayet yeşil medrese görülür, Alâeddin sarayının kapısı üzerinde İslan karakterinde bir yazı vardır.

İstanbuldaki Fransa elçiliği tercümanı (M. Clément Huart) bizim takvimimizce 1087 den 1307 ye kadar (İconium) de hükûmet süren muasır Selçuklu sülâlesinin Müslüman kitâbelerini meydana çıkarmak gayretinde bulunmuştur.

(M. Huart), bu sülâleye nisbet edilen 25 kitâbe, ve bundan başka iki Lâtin kitabesi ve bir Grek kitâbesi meydana çıkarmıştır. Bu son kitâbeler bilgin dünyasında (İconium)un klâsik kitâbelerinin nâdir oluşundan dolayı tamamen hususî bir ilgi uyandırmıştır. Ve (Huart) tarafından meydana çıkarılanlar kadar ehemmiyeti haiz olmaktan uzak bulunan 4 tanesi o vakte kadar tanınmamış bulunuyordu.

(1) Nécropole—cenazelerin konması için yer altı kabristanı

Dr. O. Ş. U.

Şehir içinde henüz harabe halinde bulunan diğer bir çok âbidelere rastlanmaktadır. Bunların arasında bir çok ziyaretçi celbeden mukaddes şahsiyetlere ait olanlar bulunduğu gibi, altın cami (Altun Djami chérif) ve Sultan Selime ait olan cami dikkati çeker. Bütün türbeler arasında en meşhuru muhakkak ki mutasavvif şâir, Osmanlı imparatorluğunda henüz mevcut olan tarikatlar arasında en çok hürmete mazhar olan Mevlî dervişlerinin İslâmî tarikatının kurucusu Celâleddine ve Mevlâne tekkesi şeyhinin fâmiliyasına ait olan türbeler vardır. Bu mevzu, daha aşağılarda, ilgiye lâyık bulunabilen Celâleddinin târîhine ve Mevlevî dervişlerine müteallik bazı tafsilât katılarak söylenecektir.

İklim — Vilâyetin orta kısmı olan Konya sancağının iklimi pek sıhhi'dir. Kışın soğuk oldukça şiddetlidir; termometre bazan sıfırın altında 8 santigrat derecesine düşer. Yazın sıcaklık mutedildir ve termometre 24 santigradın üstüne nâdir olarak çıkar.

Ziraat mahsulleri — Bu sancağın başlıca mahsulleri buğday, arpa, yulaf, mısır, afyon, haşhaş çekirdeği, pamuk veya pamuk çekirdeği, yün, tiftik denilen keçi kılı, deve tüyü, keçi derileri ve muhtelif kürkler, V.S. dir. Hayvan çobanlığı, develeri, Karaman denilen büyük kuyruklu koyunları ve Ankara veya tiftik denilen keçileri ihtiva eder.

Madenler — Bu vilâyette krom, manganez, kurşun madenlerinin var olduğu tesbit edilmiştir; Fakat muntazam olarak hiç bir işletme mevcut değildir. Yalnız hükûmete bağlı olan bir barut fabrikasının ihtiyaçları için küherçile çıkarılmaktadır.

Ormanlar — Konya sancağında oldukça geniş ormanlar vardır, muhtelif cinsten ağaçların büyük miktarda çeşitleri bol olarak mevcuttur. Bağlantı yollarının olmaması onları hemen hemen işletilmemiş bir halde bulundurur.

Hayvanlar zümresi — Bu ormanlarda ve etrafta çok olan hayvanlar ayı, kurd, tilki, yaban domuzu, geyik, karaca, tavşan, vesairedir.

Göller. — Konya sancağında, yukarda görüldüğü üzere başlıca 4 göl sayılır:

1— Hatunsarayının gölü Sancak merkezi civarındadır. Suları hemen hemen her sene taşar, ve kuruyarak civarındaki topraklara yüksek inbat kuvveti veren bir çamur bırakır. Aşağı yukarı 30 yıl

vardır ki bir Fransız kumpanyası bu gölü kurutmayı tekli' etti. Burası yüksek kalitede 30.000 den fazla arazinin ziraatine yarayacaktı. fakat tahakkukunda beklenilmeyen müşkillere rastlayan projenin ilk formaliteleri ve ilk teşebbüsler, isteklilerin cesaretini kırdı.

2— Bozkır gölü;

3— Akşehirde'deki göl,

Bu iki tatlı su sathı, birincisi gibi, çok balıklıdır.

4— Beyşehir gölü, ki etrafı yirmi saat tutar ve seyrüsefere pek elverişlidir. Bu göl Konya ve Isparta sancaklarının arasında bulunmaktadır. Gölde, başlıcasının halkı 500 den az olmayan, müteadit adalar vardır. Bu halkın işi, adanın etrafında avlanmak ve zengin mer'alarında hayvan çobanlığı etmektir.

Sanat. — Bu sancakta meşhur halılar, ve alaca denilen pamuktan çizgili kumaşlar yapılır. Su değirmenleri büyük bir miktardadır.

Orada bundan başka bir çok tabakhaneler, bir buharlı değirmen ve hükûmet tarafından işletilen bir top barutu fabrikası sayılırki bu fabrika senede 150 000 okka barut yapar.

Ticaret. — Konya sancağının ihracat ticareti halı, yün, tiftik denilen Ankara keçisi kılı, deve tüyü, alaca denilen pamuklu kumaşlar, pamuk, hububat, afyon, deri, kürk vesaireden ibaret olup para olarak senede 25 milyon frank tutar.

İthalât ise kahve, şeker, çay, biber gibi şeylerden, pamuk işlerinden, hurdavatçılık, mücevhercilik, petrol, saatçilik vesaireden terekküp eder, ki parası yılda 12 milyon frank tutar.

Bu kadar ithalât ve ihracatın hemen hemen yarı miktarı, (Adalia) limanından yapılır; öteki yarısı İzmir - Aydın (Dimer) demir yoluyla ve nihayet Kütahya ve Bursa üzerinden yapılır. Getirilen ve çıkarılan mallar çok aşağıda (Adalia) sancağına aid genel cetvelde gösterilecektir.

Şübhe yoktur ki, pek yukarıda söylendiği gibi, demirli ve imtiyazlı hatlar ihracata arz edildikleri vakit, Konya sancağının ticareti, daha ziyade şimal ve şimal batı kısmı için temamiyle İzmir veya Bandırma yolları üzerinde toplanmış olacaktır.

Mevlevîhane — Konya vilâyetini öteki sancaklarının tarifine girmezden önce, burada, kuruluşundan itibaren Konyada kararlaşmış bulunan Mevlevî Dervişlerinin meşhur tarikatının merkez mevkii

konusuna, pek yukarıda söylediği üzere, daha etraflı olarak dönmenin yerinde olacağını zannediyoruz.

Efsâne — İnanca lâyık olarak bir çok tarihçiler tarafından kabul olunan efsâne kitaplarında, Osmanlı hükûmetinin dahi başlangıcı, bu din tarikatının efsânelerine samîmî olarak bağlı bulunuyordu. Onun hiyerarşik (hiérarchique) şefi, halefi olmak sıfatıyla, Mehmet Celâlettin, İslâmın en yüksek kuvveti olan Halife'nin tahîî vârisi gibi, bazı müslümanlar sınıfı tarafından hürmete mazhar olacaktı.

Bir çok tarihî sebepler, bazı Avrupalı bilgin seyyahlar tarafından kabul edilmiş görünen bu yanlış inancı tasdik ettirmektedir.

Bu efsâneye göre İstanbul'daki sultan, ancak Selçuklu Türk imparatorlarının vârisi ve halefi ve buna göre (biraz da uydurma ehemmiyet) Halifenin vârisi, yani Peygamberin vekili olan, Konya Mevlevîhanesinin Şeyhi, Monla Hünkâr tarafından tanındıktan ve takdis edildikten sonra Osmanlıların imperatoru ve bütün müslümanların Halifesi gibi iki sıfatla en yüksek kudreti elde edebilecekti.

(Arkası var)

ÖLÜM ENDİŞESİ VE ÖLMEZLİK HASRETİ

PRO. DR. SADİ IRMAK
KONYA MEBUSU

İnsanın en şiddetli ihtirası yaşamaktır. Vücutta milyonlarca hücre, dimağda bütün bir cihazlar âlemi, yaşamak, kabil olduğu kadar çok yaşamak inisiyakiyle çırpınırlar. Fakat hayatı yürütmeye çalışan bin bir mekanizmaya rağmen vücut, ölümü yenemez. İnsan oğlu mahlukatın eşrefi olmak mazhariyetine, ömrünün kısalması bahasına kavuşmuştur. Fakat beden yenemediği ölümü, ruh yenmeğe uğraşmıştır. İdeolojilerin çarpışmasında, fütihat ihtiraslarında, icad ve keşif gayretlerinde bir ölmezliğe kavuşmanın hasreti vardır. Bir bakıma bütün insanlık tarihini; ruhun ölümle savaşmasından ibaret sayabiliriz.

Bu savaşta ilk zafer ümidleri, öte dünya mistisizminden doğmuştur. Bir ferdin ölümüne gözlerle şahid olanlar, bir zaman sonra rüyalarında onu bütün hayatıyla karşılarında görünce sönen bedenden ayrı ve ölmez bir ruhun varlığını kabul etmeği en mantikî ve zarurî bir izah saymışlardır. İşte o zamandanberi, fânî bir beden ve bakî bir ruh kazıyesi yer tutmuş ve ebedî olan ruha insan muhayyilesi bin bir sergüzeşt izâfe etmiştir. Bu suretle insanın varlığından hiç olmazsa bir parçanın ölmezliğe ermesi, büsbütün yok olmanın acısını dindirmiştir. Fakat bu sükûn ve bu teselli tabiat ilimlerinin oynanmasıyla korkunç bir buhran geçirmiştir. Bütün sırların çözüldüğü vehmini veren on sekizinci ve ondokuzuncu asırların tabiat ilmi; teşrih bıçağıyla aradığı ruhu bulamayınca bütün hulyalar sönuvermiş ve insanlığı eşi görülmemiş bir ye's kaplamıştı. Yıkılan mistisizmin yerine bir şey ikame etmek gerekiyordu. Bu ne olabilirdi? Artık ölümü akılla ve gönülle yenmekten başka çare kalmıyordu.

Uyanan tabiat ilimleri vakıa mistik bir ötedünyayı yıkmışlardı. Fakat buna mukabil diğer bir âlemi keşfediyorlardı. Bu âlem, ihmâle uğramış olan (Tabiat) ın kendisi idi. Tabiat kanunları tabiatın perdelerini kaldırdıkça derin, esrarlı, tatminkâr bir âlem gözlerde canlanıyordu. Âdeta bir cezbe uyandıracak şiddette bir sevgi doğuruyordu. Tabiat sevgisi. Yeni filozoflar ve mütefekkirler bu sevgi içinde ölümü yenmeyi buldular.

İnsan, tabiatın bir eseri ve bir cüz'üdür. Ebedî ve ezelî bir oluşun meş'ud tesadüflerinden husule gelmiş bir varlıktır. Onu yaratmak için tabiat en kıymetli cüzülerini sarfetmekten en yüce kabiliyetlerini ibzâletmekten çekinmemiştir. Fakat tabiat insan safhasında duraklıyamaz. Onun şiarı durmadan yeni tecrübeler yapabilmek için yaptığını bozabilmektedir. Ferd olarak insanın ölümü tabiat bakımından işte böyle mütalâa edilmelidir. Onu tabiat yapmıştır, yine tabiat alacak, başka şeylere kalbedecektir. Yaptığını yıkmak, burada bir tahripçilik değil, bilâkis, o materiyelden yeni ve daha mükemmel varlıklar çıkarmaktadır. Tabiatın insan üzerinde yaptığı büyük tecrübe budur. Ölümü yenenlerden bir kabile (İnsandan Üstün) bir varlığın geleceğine inananlardır. Onların nazarında ölüm yoktur. Yeni ve yüce varlıklara köprü olmak vardır.

(NİETZSE), Newton'un mezar kitâbesindeki (İnsanlık onu yetiştirmekle övünür) cümlesi, onu yetiştirmek için gelip geçmiş, ona köprü olmuş milyonlarca insanın ölümüne derin bir manâ izafe etmektedir. Fakat o insan hârikası Newton'da nihayet tabiatın yazar bozar tahtasındaki projelerden birisiydi, ve en mükemmeli değildi. Daha mükemmeli gelecekti, onun için o muhteşem âbideyi de yıkmak, unsurlarına parçalamak lâzımgeliyordu. Kimbilir ne zaman, hangi mesud tesadüf onun eczasına ve unsurlarına, yeniden müsaide bir dirilme için, gereken şartları bir araya getirecekti.

Üst İnsancılar daha ileri giderler, tabii ölümü beklemeden, yaratıcılık kuvveti tamamen sıfıra düşmeden, gönüllü bir ölüm, yani intihar, tavsiye ederler.

(Zerdüşť birinci cilt) üst insan cezbesi içinde ölüm bunlara korkunç değil âdetâ sevimli görünmektedir.

Ölümü yenen diğer bir grubun başında Goethe vardır. Bilindiği gibi, şâir olduğu kadar tabiatçı olan bu dâhî, tabiatı en çok ve en içden sevmiş olanlardan birisidir. Onun nazarında ölüm tabiate istihâledir. Ölmek renk açsn bir çiçeğe, tatlı tatlı öten bir

kuşa, velhasıl diğer bir tabiat varlığına istihâle itmek, yeni ve dâimî bir hayata kavuşmaktır. Hayat, tabiatın kolları arasında yapılan bir rakstır. Bir gün o dansta yorgun düşmek ve tabiatın göğsüne düşüvermek... Ölüm budur. (Tabiat başlıklı mekalesi). Asıl bir mücadelede iken yorulanları, semavî bir kol, tabiata kavuşturur. Faust'un akıbeti gibi... Goethe'nin harukulâde zengin olan edebî prodüksiyonunda mersiye, ölüm istikâsına tesadüf edilmez. Biricik oğlunun öldüğünü haber aldığı gün, haftalık ziyafetinden vaz geçmemiş ve her zamanki gibi nazik hattâ şen bir çehre ile misafirlerini hayrete düşürmüştür. (Eckermann: Goethe ile konuşmalarım).

Bizim edebiyatımızda hayatın hiçliği fikri ve ölüm endişesi hâkim bir yer alır. Mukayese için Sinan paşa'nın (Dünya) isimli muhteşem measuresile (Goethe) nin (Tabiat) adlı makalesi karşılaştırılırsa: birisinde kahbe ve fânî bir hayatın değersizliği, ötekinde tabiatın bir cüzü olmanın, tabiate istihâlenin zevki terennüm edilmektedir.

Abdülhak Hâmid "Ölümünden tiksindiğini," söylerdi. Onda "adem tereddüdü," adem endişesi Makber'i ilham edecek kadar şiddetli ve ulvî idi.

Bu sahada Yahya Kemal edebiyatımıza yep yeni bir motif getiren şâirdir. Asırlarca sürmüş ölüm edebiyatından sonra onun yiğit sesi hakıyki bir kurtuluş müjdesi gibi çınlamıştır.

Ölüm âsude bahar ülkesidir bir rinde,
Kalbi her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter;
Ve serin serviler altında kalan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter...

Bu beşer dehâsının misyonuna ve tabiata inanışından gelen güzel bir ölümdür.

GARBÎ VSYA VE ANADOLU AKVAMI KADİMESİNİN DİNLERİ TARİHİ

N. F. BAŞTAK

PHRYGIA'LILARIN DİNLERİ

1— Anadolunun eski bir dîni olmak itibariyle Firikyalıların dîni:

Mütemadiyen Firikya kavminin tarih ve akvamiyatına müracaat etmeksizin Firikyalıların dîni hakkında bir taslak yazmak gayri müm-kündür. Bu bahisler hâlâ münakaşa mevzuudurlar, ve bu hususdaki mütalaalar tehallûf etmektedir; ancak bu ihtilafları burada münakaşa etmek mümkün değildir. Bir muharrir burada yalnız kendi görüşlerini ve bir esasa istinad etmiş olan tarihi faraziyeleri tasvir etmek ister. Farz ve kabul edilmiştir ki bazı Avrupa kabîleleri kablelmîlâd 1000 den daha eski bir zamanda Çanakkale boğazı vasıtasıyla Küçük Asya'ya girmişler, ve Şarka ve Cenuba doğru yayılmışlardır. PHRYGE'ler yahud BRİGE'ler denilen şark şubesi, kendilerinden sonra PHRYGIA tesmiye olunan hittayı tedricen işgal etmiştir.

Biz burada biraz eski müverrihlere müracaat ederek, Arkeolojik bakıyyelere, ve hakıykatın çok gayri kâfî bir menba' olan kitabelere göre, onun tarihinin bir taslağını yapacağız. Firikyalıları, çoktanberi, kendilerinininkinden çok yüksek bir medeniyete mazhar olmuş bir hittayı zapt ettiler. Ancak, tıpkı, kablelmîlâd üçüncü asırda, GOLVA'ların GALATYA'yı zapt ettikleri zaman orada yaptıkları gibi, bu berikiler de bu hittaya kendi dillerini kabul ettirmişlerdir. Bununlaberaber, Firikyalıları da, GOLVA'lar gibi, yerleştikleri hittanın dînini kabul etdiler, ve, her nekadar bu dîn çok defa Firikya-

lılara nisbet edilmiş ise de, hakıykatı halde, Firikyalıların fütuhâtından çok daha kadîmdir. Bu, EGÉE memleketlerine muttasıl hittalar üzerinde ve Karadeniz'in cenup sahillerinde çok geniş surette intişar etmiş olan hâkim bir dîni temsil eder. Geniş surette intişar etmiş olan bu dîn nümunesi: "ANADOLU'lu,, "Yunandan önce,, Préhellenique yahud Pélastique tesmiye olunabilir. O, bazı SURİYE dînleriyle sıkı bir müşabehet arzeder, ve MUSA'nın şeriatı de, aynı umumî nümunenin daha eski bir şeklinin mevcudiyetini farz ettirir.

II: — Phrygia'lıların, eski Anadolu dîni üzerinde icra ettikleri tesir:

Bu Avrupalı fâtilh ırkının, kadîm dîn üzerinde az çok bir tesir icra etmiş olması lâzımgelseceği farz olunmuştur; şukadar var ki muhtelif kavimlere aid olan unsurları tefrik etmek kolay değildir. Bir tek nokta üzerinde nisbî bir vüzuh ve katiyyet elde edilebilmiştir. Daha aşağıda zikredileceği vechile eski dînde Mabude, ülûhiyet âle-si içinde çok ehemmiyetli bir şahsiyet idi, fakat Phrygia tarihinin muahhar safhalarında bir çok vak'alar vardır ki onlarda tefevvuk açıktan açığa Mabud'dadır. Binaenaleyh, orada bir değişiklik vukua gelmiş olmalıdır, ve ağılep ihtimale göre bu tahavvül, fâtilhlerle yerliler arasındaki tabîî münasebetten neşet etmiştir. Muharebede fâik kuvvet, erkek cins tarafından icra edilmiştir. Filhakıyka, efsâneye göre, kadîm Anadolu yahut Firikya dîni, Amazon denilen müselâh rahibeleri istihdam etmiş, ve Yunan san'atı, Yunanlılarla Amazonların orduları arasındaki mübarezeyi tasvir etmekten zevkıyab olmuştur. Yunan san'atkârlarına göre bu mübareze, medeniyet ile barbarlık, Avrupa ile Asya, iyi ile kötü arasındaki büyük mübarezenin remz ve işareti olmuştur. Yunan askerlerinin bir vakıt Amazonlar ordusu ile hakıykatın mübarezeye girmiş olduklarını düşünmeğe hiç bir sebep yoktur; yalnız bu sanatkârane mesleğin hakıykatı muvafık surette tefsir ve izahı şundan ibaret olmalıdır ki Yunanlılar böyle bir takım muhariplerin, hiç olmazsa mâzide, mevcudiyetinden haberdar idiler, ve onlar Avrupadan gelmiş olan Firikya fâtilhlerini, bunlar Anadolu usul ve dinine ve onun müsellâh rahibelerine karşı muharebeye girişmiş oldukları pek eski zamanlarda, kendilerine akraba gibi bir mânâda olmak üzere tasvir ettiler.

Phrygia hittasının fethi erkekler tarafından ikmâl edilmişti, ve bunlar nihayet gayri kabili ictinap bir surette hâkimiyet mevkiine, bir Mabude'ye tercihan, bir Mabud vaz' ve ikame ettiler, ve muha-

rebenin tasviri de erkekler ile kadınlar arasında vukua gelmiş bir kavga şeklini almıştır. Bundan dolayı İliade (187,111 de piriyaam .Priam, sakarya kenarlarında ve bilahara Firikya diye tanınmış olan hittanın ortasında, Amazonlara karşı Firikyalıların dost ve mütefiki sıfatiyle yapmış olduğu harplere ima eder.

Bu kadar kadim bir imâ sırf efsane mevkiine tenzil olunamaz.

Onda, tasvir edildiği vechile, bir dereceye kadar tarihî bir esas mevcut olmalıdır, hem de o takribî bir tarihi tazammun etmektedir.

HOMERE, bu mübarezeyi, İsa'dan evvel 1184 de zapt ve tahribedilmiş olan, TROYA şehri tarihinin binnisbe yakın bir safhasıyla birleştirmiştir. Bu şehrin son hükümdarı olan PRIAM gençlik çağında bu muharebelere iştirâk etmiş idi, ki bu, Troyalı sülâlenin Firikyalılarla sıkı akraba olduğunu, ve bu kavmin şarka doğru olan fütuhatlarında onlarla müttefik bulunduğunu tezammun etmektedir. Bununla beraber son Kırallı ihtiyarlık zamanında Yunanlılarla Troyalılar arasında vukua gelmiş olan muharebe, son tarihî görüşlere nazaran, Avrupa ile Asya arasında ki mübarezenin bir safhası gibi ad ve telakkî edilse gerektir. Çünkü Mitoloji, hiçte mantikî ve her noktası birbirine uygun değildir; ve Firikyalıları bazı kerre Asyalılara karşı kavga eden Avrupalılar gibi ad olunmuşlardır; ancak daha sonraları, bazı nesillerin Troya sahiline yerleşmiş olmasından sonra, Firikyalıları, Avrupalılar tarafından Asya akvamının bir nümunesi gibi addedilmişlerdir; ve işte bunun gibi, bu ırkın asıl Firikyada yerleşmiş olan şubesi de yeni hittalarına çarçabuk intibak ettiler, ve Avrupaî olan Yunanlılarla münasebetlerinde Asyalı bir soy gibi telakkî edildiler. Hemen diğer bütün buna mümasil vak'larda olduğu gibi, bunda da, galip ve fâtihi kavim için mağlubun dinini, hiç olmazsa kısmen, ahz ve kabul etmek için daha kuvvetli bir temayül vardır, zira tabiatı beşeriyenin derinliklerinde, mahallî Mabud'ların, kendi hittalarında yerleşmiş olan insanları himaye etmeğe, yahud ızzar eylemeğe muktedir oldukları hakkında, bir i'tikad vardır. Bundan dolayı Troya'nın ve Firikyanın fâtipleri için, memleketin yerli Mabudlarına huluskârlik yapmak zarurî oldu, ve bir Mabud'a onu hakıyken böyle telakkî etmedikce, huluskârlik yapmağa imkân yoktur. Kezâ, vasi mıkyaşda erkeklerden ibaret olan fâtipler, umumiyet üzere hittanın kadınlarıyla izdivac etmişlerdir. Şukadar varki Fâtipler yerli kadınlarla evlenmekle beraber onları mertebece yahud şeref ve haysiyetce daha yüksek addetmemişlerdir. Onlar mağlup

bir kavmin kadınlarını almış idiler, ve, onların kendilerini, Fâtihi sınıfı teşkil etmeleri hasebiyle, yüksek addetmeleri gayrikabili ictinap idi, ve bu sınıf, izdivaç suretiyle, tâbi ve mahkûn bir halka şeref bahş etmişdiler.

III — Phrygia'lıların dininde sırrî ayinler (Mystères):

İmdi, bir müşrik dininin tabiat ve nişanesi, on sâlik olan kavmin ictimai ve iktisadî bütün ef'al ve har-kâtı, vekayı ve hâd satı üzerinde lâyenkati âksendaz olur, ve neticede birbiriyle az çok karışmış olan Firikyalı-Anadolu ırkın dininin iktisap ettiği manzarada da kendini göstermiştir. Bir çok aslı Firikya şehirlerinde, umumiyet üzere bir Mabud, hiç olmazsa haricî manzarasında yüksek ve hâkim bir şekil ve şurette kendini gösterir. Bir takım paralar bir mabud ismi ile hiç olmazsa, çok defa görüldüğü üzere, bir Mabudenin ismi ile basılmışlardır ve esas yazıları ekseriya bir Mâbudun ismini ihtiva eder. Diğer taraftan, Firikya hâkimiyetinin kendilerine hiç bir vakit sirayet etmemiş olduğu ve yahutta bu hâkimiyetin pek zayıf bulunduğu şehirlerde Mâbude daha bariz ve daha mütemayiz olarak görünmektedir. Fakat Firikya hâkimiyeti altına girmiş olsun olmasın, İçeri Anadolu'nun bunlara müşabih bütün şehirlerinde, din, esas itibariyle, evvelce nasılsa o halde kalmıştır. Bu neticeye, dinin hakıyî hasiyetinin sâlike ızzar edildiği "Sırrî Âyinler - MYSTÈRES," vasıtasile varılmıştır?. Din, bütün tafsiylât ve teferrüatıyla her şahsa gösterilmemiştir; ancak bunlar, bazı imtihanlar, yahut bazı ihsarî menasik ve merasimin icrasından sonradır ki dinin hakıyî tabiat ve mâhiyetini görmeğe kabul ediliyorlardı. Bu hususa dair iyi bir misâl, umumiyet üzere (Pisidya Antakya'sı Antiochia ad Pisidia) yalvaç denilen ve Firikyanın büyük dînî merkezlerinden biri olmuş olan Firikya şehrinde meydana çıkmıştır. Sikkeler üzerinde ve kitabelerde Men - askaenos mâbud, hâkimane bir surette kendini gösterir. O, onlarda irsî bir ülûhiyet (Patrios theos - Babadan Mâbud) olarak arzı vücudeder.

Strabon, her hangi bir Mâbudenin değil, fakat yalnız Men Mâbudun makarrı olmak üzere Firikya dininin, Antiyokya'ya yakın, iki merkezinden bahseder. antiyokya'da tanınmış olmak üzere Strabon tarafından hiç bir yerli Mâbude şekli zikredilmemiştir; ve mabude çok seyrek olarak paralar üzerinde görünür. Bu iki mukaddes mâbed Sanctuaire'den birisi 1911 de keşfolunmuştur. O, denizin seviyesinden 5000 kadem ve şehirden 1300 kadem yüksekliğinde

bulunan bir dağın tepesinde ve şehirden takriben dört mil mesafede ve dik ve çetin bir yolun üzerinde bulunmaktadır. büyük mâbedin içinde ve etrafında (Mên - men) Mâbuda bir çok ithaflar bulunduğu halde Mâbude'ye yapılmış bir tek ithaf yok idi.

Büyük mâbedin bir köşesinde küçük bir ibadetgâh var idi, eğer orada bulunan bir kaç heykelcikten bunların KÜBÉLÉ yahud ARTEMİS'i temsil ettiklerine hükmedilebilirse bu küçük ibadetgâh Mabude'ye aid idi demektir. Haricî görünüşe nazaran âşikârdır ki, tamamiyle STRABON'un dediği gibi, mâbed, göze batacak surette ve hepsinden ziyade, Mâbud'a aid idi. Mâbude ise bir köşedeki küçük bir ibadetgâha sürülmüşdü. Bundan başka, Sanktüer'in haricinde ve yine aynı dağın zirvesi üzerinde, biri KÜBÉLÉ, diğeri APHRODİTE enmuzeci olmak üzere, Mâbude ye ithaf edilmiş diğer iki küçük mâbed daha var idi ki bunlar, (mukaddes sur - HİERON) un muhtevasını terkip eden muhtelif cinsten karışık bir çok binaların bir kısmını teşkil ediyorlardı. Bu küçük mâbedlerin hiç birinde Mâbude'ye herhangi bir ithaf bulunmamışdı, ancak onu temsil eden heykelcikler var idi. Çok âşikârdır ki haricî manzarasına nazaran HİERON, halk nazarında tamamiyle Mâbud'un bir makarrı olmak üzere muttasıf olmuş idi, ve Mâbude'ninki ikinci derecede bir mevkîe malikti.

MEVLÂNANIN RESSAMLARI

Ş. UZLUK

II. OSMANLILAR DEVRİ:

Bu devirde mevlevihaneler. Dekorcu Abdürrahmanın eserleri. Medarî Musrafa ve nakkaş Dedeler. Asârî takma adıyla Esedî ve Behzat. Neceflî Ağa ve Fennî Dede. Derviş Fasih ve çırakları. Eyyuplu Hasan ve Fasihî. Hasip ve Hasan Leylek Dedeler. Salt, Mehmet Nuri ve Mustafa Ağa. Portreci Namî Dede. Mevlânaya ait resimler. Mevlânanın şekli.

Bu devirde Mevlevilik büyük bir mevcudiyet kazandı. Padişahlar ve Emirler Mevlevî tarikatına karşı büyük bir sevgi hissediyorlardı. Bilhassa, Mevlâna âilesile Padişahların akraba oldukları bu nüfuzun kuvvetli surette artmasına sebep olmuş Osmanlı idaresi altında bulunan bir çok memleketler de o devrin telekkisine göre hayır sahipleri tarafından Mevlevihaneler uyandırmışlardı. İkinci Beyazıt zamanında Türk sanatının pek güzel bir şekilde resim şubesi, ilerlemekte ve Abdurrahman Mevlevî gibi, büyük nakkaşlar yüzde bulunuyordu.

En belli bir eseri Konyada Mevlâna türbesinin iç süsleridir. Nâzik ve ince bir ruhun hislerini yaşatan kubbe içi ve duvar yüzleri sanat gözüyle yüksek bir eserdir. Sevimli ve tatlı renkler dekorlar, üzerinden yıllar geçtiği halde eski tazeliğini, parlaklığını el'an saklıyorlar. İnsan letafetin, servetin, sabrın bu engin mucizesi altında derin bir vecde dalıyor. Sanatın yüz çeşitli, hünerli hatlarından renklerinden, altın çiçeklerinden gözlere ve kalplere sonsuz bir neş'e akıyor. Sivri kemerlerin içi, kubbe, duvar ve sütunlar ruh okşayan binlerce renkler ve şekillerle dolmuş duruyor.

Yeşil kubbenin kible duvarında pencere altına düşen dekor ve selvi resimleri altında sanatkarın tezhipler içinde güzel hatları dikkati celbediyor. Koyu yeşil zemin üstünde altun kabartmasıyla şu satır parlıyor:

نقشه المقبة الحضرة في امر بالدولة السلطان المؤيد بن إداه السطان سلطان بايزيد بن محمد خان

Bunun altında kırmızı alevler halinde şu satır görünüyor:

على يد العبد المضعف المولى عبد الرحمن بن محمد الحلبي وانشده في تاريخه هذا البيت

Burada sözünden sonra daha sözler olduğu anlaşılıyor. Fakat, bu kısım ortada değildir.

Herhalde orada sanatkar eski süs stilini bozmamak için büyük bir yorgunluk duymuş ve onu en büyük itinalar içinde yaşatmağa çalışmıştır. Dekorlar, kırmızı, mavi, yeşil zeminler üstünde kaynaşan renkler, yapraklar ve çiçekler uzun bir etüd mahsulüdür 11.) Sakıp Dede (Sefine cilt 3 S. 50-51) ressam Medarî Mustafadan bahsetmektedir. Verdiği malûmatta: Derviş Mustafanın ressamlığını kaydediyor, fakat eserleri bulunduğu dair birşey demiyor. Yalnız hayatına ait verdiği izahlar arasında, birinci Bostan çelebi (1558-1630) Konyada Dervişlik eden isimlerden biri olduğunu bildiriyor. Resimde kuvvetli bir desen sahibi olduğunu ve en ziyade duvar resimleriyle meşgul bulunduğunu haber vermektedir. Gençliğini Karaman ve Karahisar tekkelerinde geçiren ressam Mustafa, ihtiyarlık anlarında Konyada karar kılmış ve hayatını da orada tüketmiştir. Ölüsünün Şemsi Tebrizi kabristanında olduğunu işaret ediyor. 12) Aynı tarihlerde türbe içinde bazı dekoratif eser hediye etmiş, Mirza Ali'nin talebesi olması büyük bir ihtimal dahilindedir. İkinci Bostan zamanında bir diğer Mevlevî ressamıyla karşılaşıyorum. Nakkaş Dede diye şöhreti olan bu ressam (1639-1701) yılları arasında hayatta bulunmuştur.

Hemdem Çelebi (Mecmua V.457) Nakkaş Dedenin İkinci Bostan gününde iç kubbe, duvarlarındaki altun yazı ve nakışları yaptığını

11) Selvi resimlerini çok eski zamanlardan beri Türk ressamları peyzajda kullanıyorlardı. Gerek tek ve gerek kompozisyon halinde sık sık bütün plâstik örneklerde rastlayabiliriz. Bu unsurların sonralarda mezar taşlarına kadar tatbik etmişlerdir bir çok İslâm devri örneklerinde de aynı mevkiî muhafaza etmiştir. Meselâ: Peyzaj ressamı arasında Bursalı Safî'nin üstüne kuşlar kondurabilecek kadar canlı servi resimleri yaptığını şâir tezkireleri zikrediyor.

12) Mezkûr kabristanda Pek uzun araştırmalar yaptığım halde, maalesef kabir taşını bulmak imkânını elde edemedim. Hattâ bu hususta Konya meşahirine ait yazma kabir listesinde de ismine rastlayamadım.

ve bu faaliyetinden Çelebi Sultan Mustafaya arzemiş ve kendisine mükâfat olarak ayda 300 kuruş Karapınar vakfından aylık bağlandığını, Dedenin vefatından sonrada bu paranın 110 yaşındaki kızına verildiğini söylemektedir. Hattâ bu nakışlar (1694) tarihinde yapılmıştır ki, müteaddit mecmualarda, muhtelif şâirler tarafından yazılmış övmeler vardır.

17 ci asır Mevlevî sanat âleminde iki mühim sima vardır. Esedi ve Behzat adında olan bu ressam, hayvan ve portre resimlerinde kuvvet gösteriyorlardı. Evliya Çelebi (Seyahatname cilt 1.S.61) Yeni kapı Mevlevihanesini anlatırken, Asarî adını taşıyan bu ressamın mezkûr Mevlevihane duvarlarından birinde pek güzel bir yazısı ve arslan resmi olduğunu söylüyor. Bilhassa, bu resmin sanat yönünden pek kuvvetli bulunduğunu gören her şâirin arslan resmi için münasip bir şiir yazdığını haber vermektedir. 13)

Mezkûr sanatkar hakkında ayrıca Sakıp Dede (Sefine Cilt 2. S. 37) izahlar vardır. Her iki kaynakta da ayrı birer şahıs olarak gösterilen bu isimler, sanatkarın asıl adı ve dğeri takma adıdır. Bir çok Mevlevî Dervişleri bu nevi sonradan konulan isimlerle tanındığından Dedenin de asıl ismi Asarî olduğu halde, Arslan resimleri meşgul olduğundan, Esedî adını takmıştır. Binaenaleyh, Evliya Çelebinin eserinden bahsettiği ressam Âsarî Derviş Esedînin asıl ismi olduğu kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor.

Sakıp Dede Âsarinin hayatına temas eden satırlarda onun Edirnenin Muradiye mahallesinden olduğunu ve zengin bir âileye mensup bulunduğunu kaydettikten sonra, mezkûr şehrin Mevlevihanesinde Mevlevîliğe intisap ettiğini yazmaktadır. Bilhassa, müteakip hayatına dair izahlarında kendisine mürşidlik eden Kız Dedenin vefatıyla artık orada durmadığını ve şarka bir seyahat yaparak Horasana kadar gittiğini ve avdetinde Konyada kalarak Sultan Veled Medresesi duvarına karşılıklı iki arslan yaptığını söylüyor. Bilâhara-17. Asır içinde İstanbula döndüğünü ve Kulekapısı Şeyhi Gavsî Dede vaktında mezkûr Mevlevihanede bir hücrede ikamet ettiğini yazıyor.

Hattâ, mezkûr mahaldeki ikameti esnasında alâmet olmak üzere Semahane civarındaki odasının duvarına güzel bir arslan resmi yaptığını ilâve etmektedir. Vaktiyle mezkûr mevlevihanede pek uzun

13) Evliya çelebinin söylediği eser, bu gün meydanda değildir. Yalnız, mezkûr mevlevihaneye giden kale kapısının dış yüzünde sağda yapılmış büyücek bir arslan resmini vaktile görmüştüm. Bana öyle geliyor ki, Asarî'nin yaptığı arslanlardan biri olacaktır.

incelemeler yaptığım halde, bahsi geçen bu eseri bulamamıştım. Vakıa, benim oradaki tetkiklerim (1919—1924) yıllarında olduğu için Mevlevihanenin bir çok tamirlerden sonraki anlarıydı. Semahnenin yanında bu nevi hücrelerden hiç biri ortada bulunmıyordu. Binaenaleyh, bahsedilen bu odanın daha evvel kaldırılmış olmasına ihtimal veriyorum.

Bilhassa, benim zamanımda karşılıklı bulunan iki odadan biri boş ve harap bir halde, diğerinde de orada şeyhlik etmiş bazı kimselerin kabirleri durmakta idi. Sanatkârın Yenikapı Mevlevihanesindeki eserine gelince: Orada bir müddet ikamet ettiği veya bir hatıra nevinden olarak mezkûr eseri işlediği zannolunabilir. Yine Evliya Çelebi (Seyahatname Cilt. 1 S. 61) Behzat adındaki ikinci ressam portre ve harp resimlerinde çalışıyordu. Meşhur portre ve kompozisyon ressamı Tiryaki Osman Çelebi gibi sanatında ikinci Behzad idi 14).

Kitaplardaki kayıtlardan mada henüz eserlerini görmediğim bu Mevlevî ressamı hakkında Sakıp Dede de mütemmim bazı izahlarda: Behzatın âilesi Solak zadeler daha (1625) tarihinde Kulekapı Mevlevihanesinde Mevlevî Muhibbi olmuşlardır. Bilhassa, Ankaralı İsmail Dede zamanında kendisine biat etmiş ve Mevlevî olmuştu. Binaenaleyh, çok dilek ettiği Mevlâna bendeliği sanat ve ilim isteyen gönlünü derin bir tasavvuf çaşnisiyle dolduruyor, hücrelerinde Mevlevî peşrevlerini tatlı muskalı ile inletiyordu. İlim şubelerinden tarikle uğraşıyordu.

Galata Mevlevihanesinin nezih muhitinde ondan başka sanatkâr dervişler bulunuyordu. Behzat resim sanatını Yeniçeri olduğu zamanlarda Hasbahçede öğrenmiş ve en ziyade kompozisyon resimlere merak salmıştı. Hattâ, bu meyanda dördüncü Muradın Bağdat ve Revan seferlerine iştirak etmiş, pek kıymetli tablolar işlemişti. Behzat, Evliya Çelebinin dediği üzere tasvir yazmada Veli Can evvel ve diğer fenlerde asrının ikinci Cimşidi idi. 'Mevleviliğin Türk kültürünü kuvvetli temsil eden sanatlarından ressamlıkta büyük bir ad bırakarak dünyaya gözlerini kapamıştır. 15)

14 T. Uğuz'un (Güzel sanatlar mecmuası S. 4-7) de bu sanatkâra ait bir yazısı vardır. Orada bahis mevzuu olan ressam Evliya Çelebide zikri geçen Osman Çelebidir ki, aslen Bosnalı ve Tiryaki Osman Çelebi adıyla meşhur olan zattır. Pek çok kıymetli harp resimleri, mezkûr mecmuada neşredilmiştir.

15) (1920) de Galata mevlevihanesi kabristanında Behzatın taşını üç parça olmuş bulmuştum. Kayıtsız insanların ihmalî yüzünden harap olan kitabesinde şu mısraları okuyabilmişim. 1063 اجل کر بوزدی یازیق بو نقش ہزادی Evliya Çelebi (seyahatname cild 1. S. 447) birinci mısrağı قلم کیر diye başlıyor. Halbuki, taşta bu kelimeler hiç fark edilemiyordu.

Yine bu asır içinde dikkatimizi çeken daha bazı ressamalar vardır. Meselâ: Fennî takma adıyla tanınan Mehmet Dede veya Çelebi, şâir tezkireleri kadar da Mevlevî membaların bahsettikleri bir sanatkârdır. İstanbulda yerleşmiş asil bir ailenin çocuğudur. İlk zamanlarına ait pek uzun izahlar yoktur. Yalnız, tezkirelerdeki kayıtlar ilk önce bir müddet hazine kitabesinde bulunduğunu bilâhara (1648 1687) Münecim başı Ahmet Dede vasıtasıyla IV ncü Mehmede musahip olduğu, fakat bundan sonra tarikata sülûh etmiş ve Mevlevî olmuştur. Âdem Dede zamanında (1647) Galata Mevlevihanesinde çille doldurmuş.

Bilhassa, sanatkâr oradaki ikameti esnasında kendini sanata vermiş ve bir çok eserler işlemiştir. Resmin Fresk mevzularında çalıştığı gibi, ayrıca portre ve kompozisyon ressamalarına hoca olmuştur. Resimdeki hususî çalışması talebeleri Fasih ve Fasihî gibi muakiplerle bir çok seneler devam etmiştir. Yalısı içindeki nakışları tamamen kaybolmakla beraber, Ayetullah da mevcut bir panu bu husustaki teessürleri az çok azaltmaktadır. Bu eserin benim üzerimdeki tesiri her halde Dedenin iyi bir ressam olduğu fikrini kabul ettirmektedir.

Sanatkârın gerek yalısındaki ve gerek (1681) işlediği Beşiktaş Mevlevihanesi tavan nakışları kendisinin daha eski eserlerini teşkil ediyor. Bugün ortada olan panusu ise sanatkârın son zamanlarına ait bir eseri olması mümkündür. Binaenaleyh, Dede daha dervişliğe intisap etmeden evvel resim tekniğinden anlıyordu. Bunu Enderunda üstadlardan biri yanında öğrendiğini umuyorum. Fakat hocasının kim olduğunu tayin etmek maalesef kabil olmamaktadır. Aynızamanda pek güzel yazıları da ayrıca bahsedilmeğe lâyıktır.

Fennî, (1653) içinde gittikçe büyüyen tarikat ateşi onu bir müddet sanatı uğraşmalardan uzak ediyor. Ölmeden bir defa olsun Pirine yüz sürmek telâşına düşüyor. Belki de bu his onda ölüm vaktının çok uzun olmayacağından ileri geliyordu. Sâdık bir Mevlevî derviş için en makbul bir dilek ancak bu olabilirdi. Fennî Dede yanında bir çok hediyeleri olduğu halde Konya kervanına karıştı. Konak yerlerinde yatanları ziyaret ede ede yeşil bahçeler arasından Âşıklar Kâbesine kavuştu. Evvelâ, Mevlâna ile bir dilden görüşen halvet yoldaşı Şemsi ziyaret etti.

Güzel beldenin Mevlânaya giden yolunu tuttu. Maneviyat sultanının kapusu önünde baş kesti huzura dahil oldu. Medit bir iştiyakın derunî isteklerini göz yaşlarıyla niyaz etti. Gümüş kapının

eşiklerine yüzünü gözünü sürdü. Manevî bir bürgü altında kırmızı, mavi, yeşil...alevlerle tutuşan Bedreddin, Yavaş, Abdurrahman Mevlî, Mirza Ali, Medaî Mustafa, Nakkaş Dedelerin ince nakışlarını göz altından süzüyordu. Bu coşkun sanat âleminin bin bir çeşit çiçeklerine vurgun fırça sahiplerinden kendisi de biri değlmiydi? 16)

Huzurunda yer öptüğü büyük Piri kendi yolunda yürüyenlere hat yazmayı, musiki bilmeyi, resim yapmayı, ve daha bir çok hünerlerle uğraşmayı helâl bildirmiş, bu vasıtalarla illere el açmalarını buyurmuştu. Bütün bunları emreden Mevlâna Rebabe bir tel bile ilâve etmişti. O tarihte ecdadı postunda ikinci Bostan Çelebi oturuyordu. Fennî Dede gitti, Pirzadesile görüştü. Derviş niyazı olan hediyelerinin kabul edilmesini rica etti. Çelebi. Dedeye çok ikram ve iltifat etti. Konağında misafir kalmasını söyledi. Fennî Dede, konakta eğleşiyordu. Geceleri orada kalıyor, gündüzleri Piri'ne gidiyordu. 17)

En büyük temennisi kalıbını Pir ocağında dinlendirmektir. Zâten onu buraya kadar sevkeden kuvvet önüne geçemediği bu isteği değil miydi? Fakat, İstanbulda daha yiyecek ekmeği ve içecek suyu vardı, kendisini çekiyordu. Bu sırada hassa çıraklarından bir vezir Konyayı ziyarete geldi. Tanrının hikmetine bakınız ki Dedeyi göndermek için Vezir vasıta oldu. Çelebi ile görüşürken Dedeyi de beraberinde götürceğini niyaz etti. Fennî Dede, bu nutku haklamadı. Son bir defa huzuru ziyaret etti, yerlere yüzünü gözünü sürdü, göz yaşları içinde ayrıldı.

Kervan Konya bağlarını geçerken Fennî Piri üzerinde yükselen yeşil kubbeye bakıyor ve ağlamaktan kendini tutamıyordu. Yol alıyor, yeşil kubbe uzakta berrak bir ufuk altında yeşil bir bulut gibi görünüyordu. Günlerce ayrılık yaşı döke döke İstanbula ayak bastı. Fennî Dede, geldikten pek az sonra, yalısında ani bir hastalığa tutuldu, döşeğe düştü. Zavalı sanatkâr hergün biraz daha soluyor, biraz daha eriyordu. Nihayet (1711) de hayata veda etti Cenazesini

16) Bu vâdide onun gibi gönlünü çiçek âlemine kaptırmış daha bir takım çiçek meraklıları شکره نامه نازاریمزى celbediyor. İstanbul kütüphanelerinde bu güzel çiçek devrinin pek çok renkli numuneleri muhafaza edilmektedir.

17) Yanan konak diye bugün ismi kalan Çelebi konağı, Aşçıbaşı Nizamettin Çelebinin evinden dergâha kadar uzanıyordu. Konyayı ziyarete gelen übtün büyükler orada misafir olurlardı. Türk tarzında ve haremlik ve selâmlık bölmelerini havi idi. (1887) de yanmıştır.

Rumeli hisarında kayalarda aile kabristanına koymuşlardır. 18)

Sanatkârın bu acı yokluğunu yetiştirdiği Fasih adlı bir ressam gidermeğe çalışıyordu. Yanya eşrafından Dokakin âilesine mensuptur. Maallesef kaç tarihinde doğduğunu bilmiyorum. Gözden geçirdiğim bir çok vesikalar da doğum yılını bildirmiyorlar, yalnız, divanlarındaki haberlere göre: Fasihin Arnavut köyünde doğduğunu öğreniyorum. Gençlik çağını Köprülüzade Ahmet paşanın vezirliği vaktında hazine kâtibi olarak geçirmiş, sonra birdenbire bu vazifeden kendisini affettirmiş, Mevlevîliğe intisap etmiştir. 19)

Gavsî Dede zamanında, Galata mevlevihanesinde ikrar vermiş derviş olmuştur. 3 sene hizmet gördükten sonra, hücreye çıkmış güzel yazısı ve ince hisli resimlerle sanat hayatına iştirâk etmiştir. Fasih, resimde hocası Fennî Dede gibi, fresk resimleri, portre ve alagorik mevzularda kendini gösteriyordu. Fasih odasında yalnız yaşıyor ve kimse ile itilâf etmiyordu. Bir kaç kedisi ve resimleri en yakın dostlarıydı. Bir çok sâir tezkireleri sanatta pek kuvvetli olduğunu söylüyor. Meselâ: Safaî (Tezkiretüşşu'ara S. 319) bütün bilgilerinden başka, ressamlık fenninde Çinli nakkaş Manî'nin ikincisi olduğunu ve nakışlarının benzeri bulunmadığını iddia etmektedir.

Buna benzer ikinci bir kaynak ta Sakıp Dede (Sefine Cilt 3 S. 104) hususî hayatı hakkında geniş ölçüde izahlar vardır. Bilhassa, kuvvetli deseni olduğunu hattâ bir gün yanında pek çabuk bir şeytan resmi yapmış ve kendisine gösterdiğini anlatıyor. Bütün edebî membalar Fasihin ressamlığını büyük bir takdir ile yadediyor. Mezkûr mevlevihanede tamamladığı bazı divanları ve resimleri bulunmaktadır. İbnül Emin M. Kemal'in koleksiyonunda bir gemi resmini gördüm. 20) Eser kâğıt üzerine çini mürrekkeple çizilmiş bir gemiyi tasvir etmektedir. Diğer bir eseri, koleksiyonumda bulunan portresidir. Sanatkâr, bu eseri (1688) tarihinde, yani ölümünden yedi sene önce yapmıştır.

18) Bazı kaynaklar sahilname adındaki kitabı Fennî'ye aittir diyorlar, maallesef bu haber pek doğru değildir. Bilhassa, rahmetli İ. Saip hoca ile (1920) Beyazid kütüphanesinde bu kitabın (1742) de ölen Hezar Gralı Ahmet paşanın oğlu Hacı Fennî'ye ait bulunduğunu görmüştük.

19) İstanbulda muhtelif kütüphanelerde gördüğüm divanları, sanatkâr Kulekapı Mevlevihanesinde yazmıştır. Bilhassa, birinde Derviş Ebubekir'in hücresinde tamamladığını işaret ediyor ki, kitabesine göre (1665) de yazıldığını anlıyorum.

20) Mezkûr resmi M. Kemal, sarraflar çarşısında vâlilerden Hasan paşanın terekesi satılırken tesadüf etmiş ve satın almıştır. Bu suretel pek kıymetli bir vesikayı yabancı ellere düşmekten korumuştur. Kendisine burada bir defa daha teşekkür sunmayı ve adını yadettmeyi bir borç sayıyorum.

Tezini mevzuda bir çok eserleri kendi hattıyla yazdığı divanları içindedir. Hayatını resim ve yazıdan temin ettiği para ile idare ediyordu. Bununla beraber, Köprülü kütüphanesinde gördüğüm bir mecmuada Fasih'in Fazıl paşaya yazdığı acıklı bir mektubu vardır. Orada parasızlık yüzünden karanlıklarda kaldığını büyük bir sızı ile bildiriyor. Kendisine ışık için birkaç okka mum göndermesini rica etmektedir. Bazan iyi ve çok kerre sıkıntı içinde yaşayan sanatkâr, bir gün Mevlevihanede bütün Derviş arkadaşlarıyla görüş-tükten sonra, odasına giriyor ve sır oluyor. Ertesi günü odaya gelen dervişler kendisini ölüm döşeginde buluyor. Mezkûr Mevlevihanenin mezarlığına gömüyorlar. Kabri başında iki mezar taşı vardır, (1695) tarihini tutuyor. 21)

Hattat Yusuf Dede mecmuasında gördüğüm kayda göre Hasan Dedenin Beşiktaş Mevlevihanesi dervişlerinden bulunduğu açık oluyor. Eserindeki Eyyubî kelemesi, kendisinin Eyyupsultanda doğmuş olduğunu bildirmektedir. Galata Mevlevihanesi gibi o devirde ilim ve sanat muhiti olan mezkur Mevlevihanede müteakip zamanlarda da Şeyhlerden ve dervişlerden pek çok sanat erleri bulunduğunu eski mecmualar nakletmektedir. H. Etem (Elvahî nakşiye koleksiyonu S. 19) sanatkârın Çinili köşkteki bir eserinden bahsetmektedir. Bir yazı çekmecesinin kapak içinde dış taraflarda ve yanlardadır.

Manzaralar, saraylar, köşkler, deniz, orman avlarından mürekkep İstanbul Lâle devrindeki hatıralarını canlandırmaktadır. Kompoze edilen tabloların heyeti fevkalâde güzeldir. Manzaraların renklerinde büyük bir kaynayış vardır. İnsan, eseri karşısına aldığı zaman, saatlerce bakmaya doyamıyor. Ağaç ve çiçeklerin aralarına yerleştirilen süvariler, insan, hayvan tiplerinde en ufak bir hatâ göze batmıyor.

Maharetli bir elin yaratıcı kuvveti altında renkli kâğıtlardan ancak bu kadar olgun eser doğabilir. Derviş Hasan, birçok marifet erleri yetiştiren Beşiktaş Mevlevihanesinin büyük bir ressamı olarak yaşıyor. 22)

21) — Mezarda iki taş vardır. Biri Kırım hanlarından Şahin Giray'ın, diğeri de şâir Nihâdî'nin yazdığı kitabeyi taşıyor. Bu suretle mezkûr kabristanda iki taşlı bir mezar olarak bulunmaktadır.

22) — Bfzde oymacı Fahri henüz dünyada yokken Mevlevihanelerde yetişmiş pek çok oymacılar vardı. Bilhassa, Konyada merhum Halim Çelebinin koleksiyonunda gördüğüm bir mecmuada Mehmet bin Gazanfer adlı bir Mevlevinin eserlerine tesadüf etmiştim ki (1507) tarihinde tamamlanmış ve bir çok zengin manzaraları intiva ediyordu. İnsan renkli yapraklardaki manzaralara bakarken gözlerini birinden diğerine ayıramıyordu.

Fenni mektebi muakipleri içinde göze çarpan simalardan biri de ressam Fasihidir, Sanatkârın hakikatte ismi Ahmet olduğu halde Fasihe nisbetini göstermek için Fasihi adını koymuştur. 23) Fasih Dedenin sağlığında kendisinden Galata Mevlevihanesinde şiir ve resim meşk etmiş işlek bir fırça sahibi olarak, Mevlevî sanatkârları arasına katılmıştır. Edebî mombalarda Yeniçerî Taifesinden sayılması, Mevlevî olarak kabul etmeme asla mani değildir. Mevlevî hünerverleri aransında birçok kimseleri tanıyorum ki, önceleri başka memuriyetlerde bulunmuşlar vefakat en nihayette Mevlevilikte karar kılmışlardır.

Şu halde Fasih Dede ile uzun müddet düşüp kalkan hattâ, tamamilе onun tesiri altında şiirler söyleyen ve resimler yapan Fasihinin hakiki bir Mevlevî muhibbi olduğu pek kat'i kabul edilebilir. Soyulcu zade Hattat Necip Devhatülküttap S. 327, Fasihinin bir aralık Mısra gittiğini, orada Selim beyin yanında Cezayirli Hasan'dan sülüs ve nesih meşk ettiğini yazmaktadır. Eserleri üzerine uzun söz ediyor. Selim beyin evindeki kasırda duvar nakışlarını gördüğünü ilâve etmektedir. Bundan başka Fasihi, Lâle devri günlerinin hâtıralarını da Bezmiküyûf = بزم کیوف adındaki albümünde toplamıştır. 24)

Bu devrin iyi günlerini yaşadıktan sonra, üçüncü Ahmedin kanlı ihtilâllerinde bulunmuş ve birinci Mahmudun tahta çıkışında tarihler söylemişti. (1920) de Yıldız sarayındaki kütüphanede tetkikatta bu unurken, resimli bir el yazması içinde Lâle devrine ait ufak bir tablosunu görmüştüm. Eserin altında Fasihi tarafından yapıldığı yazılı bulunuyordu. Kimbilir, sanatkârın benim daha bulamadığım nice eserleri vardır? Bir taraftan tatlı şiirlerle Lâle devrini yaşatan Fasihi, diğer taraftan bir okadar ve belki daha üstün ölçüdeki ressam varlığıyla Türk renk âlemine hizmet ediyordu. 25)

O Vaktin Mevlevî ressam kafilesine ilâve edilecek isimlerden biri sertarik Hasan Emir Dede zade Hasip Dededir. (1799)Konyada civar mahallede doğmuştur,

23 — Sanatkârın Fasihiden başka Şinasi adlı bir derviş talebesi varsa da, maalesef şimdiye kadar eserlerine tesadüf etmiş değilim. Yalnız, edebî knynaklardaki izahlarda kendisine bulunduğu devrin şâirleri arasında değerli bir mevki ayırmak icap ediyor.

24) — Aynı asır içinde dekoratif mevzularda derviş Abî'yi görüyorum. Sanatkâr, Edirne'de meşrisine devam etmiş ve bazı eserleri zamanımıza kadar, gelebilmiştir. Bilhassa (1716) tarihli bir eseri, Edirne'de Vezir konağında bulunuyordu. Mezkûr eser, dekoratif bir kompozisyon içinde iki tavus kuşunu gösteriyor. Desen itibarıyla pek iyi bir çalışmayı veriyor. Edirne'de adını taşıyan bir mahalesi vardır.

25) — عرشه آمدی بو قلجن ید سلطان محمود قیرمق زورباری دیدی فصیحی تاریخ: عرشه آمدی بو قلجن ید سلطان محمود Mısralı bir kitabesi İstanbul'da Beyazid meydanında batıya tesadüf eden çeşme üzerinde durmaktadır.

İlk tahsil ve terbiyesi Sultan Veled medresesinde Hindli Vecdi Efendi yanındadır. Hasip Dede, pek küçük yaşta resim, musiki ve şiire karşı büyük bir sevgi duymuş o zamanki Konya Mevlevihanesinin hünerli erleri arasına karışarak güzel sanatlardaki bu merakına genişlik vermiştir. Aynı zamanda, eski şairlerin divanlarını okumuş ve ney merakını Edirneli M. Nakşi Dede adında bir ressamın yanında ilerletmiştir.

(1817) de 18 yaşında Dergâhın Aşçıbaşılık mevkiine geçmiş (1829) a kadar bu hizmette bulunmuş ve Neyzenbaşı olduktan sonra, kendi vazifesini biraderi Nesip Dedeye terk etmiştir. Mısır valisi İbrahim paşa Konyaya geldiği zaman, dergâhta Dedenin neyini dinlemiş, Mısır avdetinde sarayındakilere ney meşkettirmek üzere kendisini Mısır'a götürmüştür. Hasip Dede altı ay Mısırdaki kalmış, bir müddet hekimliğe merak ederek ilâç yazabilecek derecede iktidar kazanmıştır. Elinde Simya ve Kimya hünerleri vardı. Paşanın arkasıyla Mısır Mevlevi şeyhliği teklif olunmuş ise de kabul etmemiş Konya avdet etmiştir,

Konyada hücrelerinde şiir yazarak, ney üfleyerek, ressamlık yaparak vaktini geçirmiştir. Neyzen başı Hamza Dedenin portresini görmüş ve kopya etmiştir. Fresk resimler yapmış ve bir çok sembolik mevzularda eserler vermiştir. Bu eserlerden bazılarını gördüm. Bir iki eseri de koleksiyonumda mevcut bulunmaktadır. Bilhassa, Tabut Ali isimli tablosu vaktiyle Mevlâna Dergâhında bulunuyordu. Serbest çizgilerden mürekkep, portre ve dekor krokileri oğlu merhum Nuri Dedenin koleksiyonunda idi. Sembolik ve gerek serbest mevzulardaki eserlerin çizgilerinden iyi bir kabiliyette ressam olduğu görülüyor. (1871) de tutulduğu hastalıktan kurtulamamış Konyadaki evinde Çelebi ve dervişlerle İsmicelâl çekerek hakka yürümüştür. Kabri türbe havlusunda idi. 26)

Bu asırda daha Mevlevihanelerde sanatkâr dervişlerle karşılaşıyorum. Onlardan biri ressam Hasan Leylek Dede adını taşıyordu. Kabrinin yeni kapı mevlevihanesi yakınındaki mezarlıkta bulunmasından Hasan Dedenin ora dervişlerinden olduğunu anlıyorum. Kabri malûm olmasa bile imzasında Dede diye tasrih etmesi, kendisinin Mevlevi dergâhlarından birinde yetişmiş olduğunu

26) — Maalesef daha bir çok değerli kimselerin kabir taşlarıyla birlikte müzede müdürlük yapan Y. Akyurt tarafından yok edilmiştir. Ondan sonra bir defalar taşların nerede olduklarını sorduğum halde müsbet bir cevap vermemiştir. Ne akla kulluk ederek bu cinayetleri işlemiştir. Elan hatırlıyayorum.

bildirmektedir. Nitekim, böyle dervişlerden olupta dış kabristanlarda yatacağı eksik değildir. Yalnız, Hasan Dedenin kabir taşında bulduğum ikinci bir hususiyet destarlı bir sikkeyi taşımış olmasıdır.

Bundan anlıyorum ki Dede dergâhın Mesnevihanı veya meşayihinden biri idi. Çünkü, hayatta destarlı sikke taşımak ve öldükten sonra kabir taşına resmi yapılmak yalnız Çelebiyan, mesnevihan ve Şeyhlere mahsustur. Binaenaleyh, Dedenin kabrinde bulunan bu hususiyet kendisinin Mesnevihan gurubuna mensup olduğunu kat'i ediyor. O halde, Dede Mevlevi mensuplarından ve hattâ Yenikapı Mevlevihanesine intisabı olduğu açık oluyor. Beşiktaş Mevlevihanesi muhiplerinde nmusahip Sait Efendi mukabele ve diğer günlerde tekkelere gidiyor, orada istidatlı dervişlere nakış öğretiyordu. Hasan Dedenin de ressamlığı bu zattan öğrendiğini Kulekapı Şeyhi Atahullah zikretmektedir.

Hattat bilgisini ise, Şeyh Yusuf Deden meşk etmiştir. Hasan Dede, resim hocası Sait Efendi gibi portre mevzularından ziyade alakorik resimler vücuda getirmiştir. Tablolarından bazıları bu gün tanıdığım kimselerin koleksiyonunda bulunmaktadır. Sanatkârın yeni kapı Mevlevihanesi Şeyhi merhum Baki Dede de hat örneklerinden Nesih bir Hilyesini görmüştüm. Bu eseri Hasan Dede (1794) yılı saferinde yazmıştı. Nakışlarından sulu boya bir Leylek resmi Şeyh A. Celâlettin Dedededir. Şeyh Nazif tarafından niyaz edilen bu resim, pek canlı renklerle, yürüyen bir leyleği tasvir ediyor. Dede Bu hayvanın resimlerini çok tekrarladığı için Leylek Hasan Dede adı kendisine alem kalmıştır.

Resmin etrafında bulunan tezhip çerçevesini mücellit A. Yümni yapmıştır. Aynı mevzuda yaptığı bir kaç tablosu muhtelif şahıslar elindedir. Bütün eserlerde işlenme tarihi yoktur. Yalnız, birinde tezhibin (1903) yılında yapıldığını öğreniyorum. 27)

Bütün eserlerde üst tarafta Farsça iki mısrağ vardır.

شیخ مرغانست لقلق لفتش دان که چیست
حمدك والشكر والملك يا مسمان

Bilhassa, leylek resmi içinde ve çerçevenin dışında Türkçe şu mısralar bulunmaktadır.

27) — O Yümni 19. asrın pek kıymetli hattat ve müzehhiplerindendir. Trabzon'da doğmuş ve son zamanlara kadar Beyazıd'da bir dükkânda sanatlarına devam etmiştir. Birçok güzel yazılar ve tezhipler yazmıştır. 20. asır içinde vefat etmiştir.

عشق مولانا ايله حيرت زده

مولوی سيد حسن ليک دده

Sanatkâr (1827) de ahirete göçmüştür. İstanbulda kale dışında Merkez Efendi mezarlığında yatıyor. Kabir taşı üzerinde destarlı bir sikke ve altında uçmak isteyen kabartma bir Leylek resmiyle yukardaki Türkçe mısralar mahkûktur.

Müşahip ve Hayalî diye meşhur Said Efendi ise, zevki hissi yerinde bir Mevlevî idi. (1776) da Eyyupta doğmuş ve (1856) da yine Eyyupta dünyasını değiştirmiştir. Ata (Enderun tarihi cild 3, S, 193/196) sanatkârın ilk zamanına ait bir hayli izahlarda bulunuyor. Üçüncü Selim zamanında saraya ne suretle intisap ettiğini anlattıktan sonra, bir aralık İstanbuldan Adanaya uzaklaştırıldığını ve İkinci Mahmut padişah olduktan sonra, tekrar İstanbulla getirildiğini yazmaktadır. Bilhassa, bu zamanda Beşiktaş Mevlevihanesine devam etmiş ve Şeyh Yusuf Dededen sikke giyerek Mevlevî olmuştur. Bu sırada bir çok büyüklerle meselâ: Yenikapı Şeyhi Abdülbaki Kasımpaşa Şeyhi Şemseddin ve keresteci Nuri Dede'yi tanımış ve yüze gelmiştir.

Sanatkâr, bu zamanında ayna karşısında kendi kendisinin bir portresini işlemiştir. Bundan daha önce bazı eserler vücade getirmiş olacak ki, bu eserinde sanattaki kuvveti pek açık bir surette anlaşılmaktadır. Tip itibarile eserin (1800) de işlenmiş olması kabul edilebilir. Bu eserin aslını M. Kemal görmüş ve bir fotoğrafisini bana hediye etmiştir. Diğer bazı eserleri meselâ: Şişman Emin ile keresteci Nuri Dedenin bir arada yapılmış kompozisyonu, yeni kapı Şeyhi Baki'nin koleksiyonunda gördüm. Bu eseri de kendi portresini yaptığı bir tarihte yapmış olacaktır. Üçüncü eseri Neyzen Ali Beyi ayak üzeri pozunda ney üflerken gösteriyor, mezkûr eser, Galata Mevlevihanesi Şeyhi A. Celâleddin Dedededir. 28)

Said Efendi, sandalya ve şöhret düşkünü değildi. Kendisine kibir gurur vermezdi. Sarayda geçirdiği hayatı esnasında da hiç bir fenalığa âlet olmamıştı. Yazar okur ve yazdığını okutabilirdi. Fitrî zekâsı, güzel huyu ile herkesin muhabbetini kazanmıştı. Kelâm-larını mantıkçılar gibi idare eder, zerre kadar knsur göstermezdi.

28) — (1871) de Galata Mevlevihanesinde baş neyzen bulunuyordu. Şeyh Kudrettullah ile uzun zamanlar mücadelede bulunmak suretile bu mevkiî işgal etmeğe muvaffak olmuştur. (1829) tarihinde vefat etmiştir.

Hakîm tavırlı, hoşmeşrep kâmil bir insandır. Hafızası pek çetindi. Gördüğünü hayalinde tutar, işittiği bir sözü harfi harfine tekrar ederdi. Said Efendi aynı zamanda sâzende idi. Gayet içli ney üflerdi. Suluboya potre işlerdi. Merakı insan resimlerinde idi. Galata Mevlevihanesi şeyhlerinden Ataullah ressamlığını pek ziyade övmektedir.

Mevlevihanelere giderken, oralarda pek çok dervişlerin tabiat-ten resimlerini çizdiğini aynı kaynak haber vermektedir. Sanatkârın en son bir portresi İstanbulda Çinili köşktedir. Portre, pek ufak ölçüde ve minyatür tarzında kendisinin son zamanlarını gösteriyor. Mevlevî bir Padişahın sarayında maneviyat sultanına kul olan Said Efendi, hayatında Mevlânasının ateşile yandı, eridi. Büyük sultanın fahri bugün kendisinin Eyyüp mezarlığındaki kabir taşını şerefle-ndirmektedir. Kabartma bir sikke resmi altında مولانا یا حضرت ile başlı-yan kabir taşı yazıları 1272 جمادی الاول ۲۷ معید اواسون صاحب حضرت منلایه مأوده ۲۷ جاذی الاول 1272 ibaresile bitiyor.

Said Efendi ile bir asırda bulunan M. Nuri, ismi yazılacak bir ressamdı. M. Ziya (İstanbul ve Boğaziçi Cilt 1 S. 354/355) Mevlevî tarikatından gayet güzel Girift üfler musikişinas ve usul bilir bir zattı diye tavsif ediyor. Bilhassa, ressamlığından bahseden satırlarda: Fahrî Oyması tabir edilen bir usulde resimler yapardı diyor. Seyit Cemalettin tekkesi şeyhlerinden Seyit Mehmet Efendinin oğludur. Bütün hayatını orada yalnız olarak geçirmiştir. Fakat, bu haberler arasında ne gibi eserleri bulunduğu izah olunmamaktadır. Yalnız, küçük büyük bir çok tanıdıkları olduğu hattâ, meşhur Hâlet Efen-dinin de kendisine saygı gösterdiğini işaret etmektedir.

(1822) de vefat yılını yazdığı halde, doğum yılını maallesef bildirmiyor. Ben de bu hususta bazı membalara baş vurdum, fakat ölüm yılını öğrenemedim. Aynı yılın içinde Mustafa Ağa adında diğer bir Mevlevî ressamını görüyorum. Abdülbaki Dede (Mec-muai tevarih S.72) sanatkârdan bahsetmektedir. Bu kayda göre, ressamın daha çok cansız mevzularda faaliyet göster-diği anlaşılmaktadır. (1819) Divan kâtiplerinden Vehbi adlı bir ressamın eseri Konyada Mevlâna Tekkesinde aşçıbaşı hüc-resinde bulunmaktadır.

Bir başka portreci Selânik mevlevihanesinde sanatında devam ediyor. Nami Dede adile anılan bu sanatkârın bütün hayatı hak-kında pek az bilgilere mâlik bulunuyorum. Yalnız, bazı izahlara

göre: kondisi pek temiz kalbli ve itikadı sağlam bir Mevlevî olarak görünüyor. Bilhassa, resim sanatından başka parlak şiirleri ve güzel yazıları varmış. Dedenin başkaları ağzından dinlediğim şiirlerinde hakikaten pek ince hisler mevcuttur. Avukat Adil (İkdam gazetesi sayı 9043) yazdığı bir yazısında sanatkâr hakkında bazı izahlar da bulunuyordu.

Meselâ: Koleksiyonunda Nami Dedeye ait bir portre mevcut olduğunu haber veriyor. Bu portrenin Selânik Mevlevihanesinde Nami Dede tarafından büyük babası Ali Ddede poz alarak yapıldığını bildiriyordu. (1922) senesinde mezkûr portreyi gördüm. Eser, başında sikke arkasında kürkü bulunan ihtiyar bir dervişi tasvir ediyordu. Büyük anasının söyleyişine göre: Eserdeki bu ihtiyar zat, büyük babası olurmuş. Her ikisi de şeyh Ali Dede zamanında Selânik Mevlevihanesinde çillelerini doldurmuşlar ve hücreye çıkmışlardır. Resmin 19 cu asır başlangıcında vücuda getirildiğini anlatmıştır.

Portreyi uzun boylu inceledim. Eser, sulu boya ile yapılmış 12X17Sm. büyüklüğündedir. Koyu yeşil bir fon üstüne alçı karışık suluboya vurmuştur. Resmin altında tâlik bir yazı ile رسمة نامی imzası vardır. Eserde ressamın bütün sanat bilgisi pek kuvvetli bir halde dir. Bilhassa, modelini tabiattan intihap etmesi kendisindeki bu mevcudiyetin pek üstün bulunduğunu izah ettiği gibi, bu eserine kadar, daha birçok eserler işlemiş kanaatini vermektedir. Binaenaleyh, Nami Dede dünya ilimleri, âhiret ecirlerinin kazanıldığı bu ocağın yüz ağartıcılarından biridir. 29)

29) — Selânik Mevlevihanesi şeyhi Salâhaddin Dededeki notlarda: mezkûr Mevlevihane seyhlik etmiş bir çok zatların adları vardır. Topal Ali Dede adıyla söylenilen bu zatın orada 40 sene seyhliği vardır. Kabir taşı kitabesinde مآویہ کوچدی شیخ علی دده da öldüğü anılmaktadır.

RESİM SERGİSİNDE OTUZ GÜN ADLI ESER ÜZERİNE

NAMDAR KARATAY

Gün geçmezki Ahmet Haşim'in ağaçlar adlı yazısını hatırlamak için bir vesile çıkmış olmasın. Bu yazı şöyle derin bir bilgelikle (hikmet) biter: "İşler, sukût içinde düşünülür, sukût içinde doğar: ağaçların yapraklanması ve yemiş vermesi gibi.."

Bu büyük hakikatin olumlu olumsuz bir şekilde her gün karşımızda belirdiğini görürüz. Çok küçük, değersiz olaylar vardırki yanı sıra aşırı gürültüler koparılır, fakat bütün bu gürültülere kör-lük (rağmen) o eser silinir, söner gider.

Gerçekden büyük ve değerli eserlerin doğuşları sırasında her halde büyük gürültüler çıkarması şart değildir, nice yüksek eserler sessizce ortaya çıkmış, yavaş yavaş halkın ruhuna işlemiş, gitgide yıkılmaz abideler gibi il içinde yükselmiştir.

Ortalıkta başka dillerden çevirme eserlerin alup yürüdüğü şu devirde basın alanında bir yaratma eseri görüyoruz: (Resim sergisinde ouz gün - Malik Aksel). 148 büyük sahife üzerine basılmış olan bu kitapta on. onbeş resim de var. Kitabın yazarı bu resimlerin sayısını kitabın kabında bildirmemiş, adında da bir eksiklik görülüyor: (Ankara resim sergisinde) demek gerekti. Fakat ne ehemmiyeti var? biz esere bakalım: bu bir roman mı? seyahatname mi? bir kronik mi? bir sanat kritiği mi? Hayır hiç biri değil. Bunun nevi de asıl yapısı ve yazısı gibi orijinal..

Bu eseri okuduktan sonra beni bir düşünce aldı, galiba Malik Akselin ressamlığı İngres'in kemani gibi bir deyim bırakacak, bu düşünceyle onun ressamlığına, yüksek sanatına göz dokundurmak

niyetinde olduğum sanılmasın; onu peşin söyleyeyim.. Çünkü resim sanatının inceliklerini anlayacak yetgin yoktur, yalnız bu eserin edebî mahiyeti okadar göz alıcı bir şekildedir ki üstadı bir gün mutlaka edebiyatçılar arasında saydıracaktır.

Okuyucular bu kitapta yüzlerce sanat ve bilgi adamlarının sahneye aralık bir figüran gibi, aralık bir tablo dekoru, bir süs gibi, çok defada büyük rol sahipleri şeklinde getirildiğini görecektir. Tablo, hareket kompozisyonunun, portre çizmek sanatının bütün incelikleri burada edebiyata ustalıklarla tatbik edilmiştir. Tanınmış Garp profesörlerinden birinin, her ressamın aynı zamanda iyi bir yazar olacağı iddiasını hatırlıyorum. Malik Aksel, bu iddianın çok parlak bir katını vermiş, demektir.

Bu eserde yer yer nice önemli cemiyet meseleleri, insanı hiç sıkmaksızın, ince bir hünerle aytışılmaktadır, yazar burada tarafsız bir gözlemci (müşahit) gibi duruyor, habersiz edilgin (passif) bir fotoğraf camı, alıcı bir gramofon plakı gibi.. Hayran hayran bakıyor, görüyor, dinliyor ve yazıyor.. olaylar kalabalığı içinde dolaşan bir Jil Blas!

Günlük meselelerden örnekler vererek okurlarımıza bu değerli kitabın çeşnisinden tattırmak istiyorum.

Sanat'ın korunması meselesi :

“ Bir aralık oturduğu yerden doğrularak konferans vermiye hazırlanan bir hatip tavrıyla: Arkadaşlar, dedi. bence himaye, sanatın asilliğiyle uzlaşması kabil olmayan bir zihniyettir. Bendeniz sanatkârı yardıma muhtaç Darulaceze sakinleri halinde görmiye tahammül edemiyorum. Zaten belediye, ihtiyar, sakat sanatkârlara Düşkünler Yurdunda bir kovuş ayırıyormuş. Acaba bu yurt, resamlar için pek mi şerefli olacaktır?... ”

Vagner hakkında küfürler bir cilt teşkil edecek kadar boldur. Hattâ meraklı bir zat bunları alfabe sırasına göre düzeltip basmış bile. Varsın küfretsinler, kıyametler koparsınlar, iyi eser her zaman iyidir.. ”

Sanatkârın rahata ermesi meselesi :

Ufak tefek, pembe ressam, tuhaf tavırla, yüz buruşturmalarile söze başladı : - Senin dediğin doğru, fakat o da haklı. Hayalî adında bir şair varmış. Bütün şiirlerini açlık, sefillik, yoksulluk içinde yazmış. Vaktâki talih ona güler yüz göstermiş, az çok bir servete,

refaha kavuşmuş, bundan sonra ne vakit eline kalem kâğıt alıp şiir yazmaya kalkışmışsa ilham perisi yanına uğramaz olmuş, Eli şakağında, saatlerce öyle beklermiş. Sanki onda ikinci bir şahsiyyet türemiş. Nihayet bir gün, elinde kalem, saatlerce düşündükten sonra şu mistai yazabilmiş:

“Hayalî'nin Hayalî'ye hayal olmuş sözleri.. ”

(Nü) meselesi :

Ufak tefek, pembe ressam: - hayır, asıl sebebini ben bir misalle izah edeyim. meselâ: C. eskiden boyuna «Nü» (İnsan vücudu resmi: çıplak) yapıyordu. Şimdi artık vaz geçti. İşi çiçeğe, manzaraya döktü Bir kaç sene evvel bir portre (şahıs resmi) teşhir etmiş. İştittiğine göre karısı: “Bir daha benim müsadem olmadan hiç bir kadın resmi yapmıyaksın. Hele öyle çıplak şeyler hiç istemem. Ele güne rezil olacak değiliz.. demiş işte o gün bu gün hep çiçek, hep çiçek.. ”

Sanat eserlerinin Jüri tarafından seçilmesi meselesi :

Fazla vesveseli bir ressam, bir arkadaşına anlatıyordu :

- Bir şehrin ortasına koskoca bir bina yapılır, o caddenin, o meydanın, hattâ bazan şehrin görünüşünü değiştirir yüzlerce sene o eser orada kalır. Büyük bir sanat eseri olmadığı halde büyük masraflara mal olduğu için oru oradan söküp atmak mümkün değildir. Bunlar için Jüri olmaz. Sergide bir ay kalacak olan küçük, çok çok bir iki metrelik muşamba gözümüzü, zevkimizi bozuyor vehmiyle Jüri kılı kırk yarar, hoşlarına gitmediği takdirde o resim bütün emeklere masraflara rağmen bir kenara atılır, yüzüne “refüze.. ” edilmiş damgası vurulur. Adeta günahkâr bir insan gibi bir daha bir yere çıkamaz, halbuki böyle bir mimarî eserin Jürisi olmadığı için ömrümüz boyunca karşımıza çıkar da kimse bir şey söylemez.. Bu zulümler hep resamlara mı? Çekmediğimiz sıkıntı kalmıyor bir de Jüri derdi.. ”

Bütün konuşmalar, aytışmalar arasında biz, ressamlar dilinin, yazar tarafından açıklanan uzluk (“ihtisas) havası içinde dahiyoruz: „ affedersin ben o kanaatte değilim. Pri kazanan resimler “fini.. ” (bitmiş tam işlenmiş) resimlerden ziyade, bu sefer de „poşat” lar, “eskis, (taslak) lerdir. Şu halde Jürinin bir resmi beğenmesi için resimde “perspektiv,, (menazır) olmayacak, gölge ışık bulunmayacak, anatomi yanlış olacak, nisbetler yerli yerinde bulunmayacak.. ”

Ya ne olacak? - Nemi olacak? Hezeyan... Kimsenin anlamadığı, herkesin nefret ettiği, mâna çıkaramadığı "eboşlar,, (çırpıştırma) olacak.

Klasik meselesi :

Efendi klâsik ne demektir, biliyormusun? Klâsik, kemal demektir. Kemal, " fini,, yi bitmiş, ulviliği gösterir. Böyle bir eser var mı? Göster bakalım. Keşke klâsik eserlerimiz olsa.. Bilmem ne zannediyorlar? Avrupa'da gûya her türlü kaideler terkedilmiş, klâsikler atılmış. Gûya Fransa baştan başa yeni cereyanlaara kapılmış, bütün ananeler yıkılmış. İşte sana körlerle fil hikâyesi. Bunlar daha doğrusu kuvvetli istidatlardan ziyade resim kaidelerinin bilmiyen "diletant,, ların (sanat heveslisi ukalâlar) uydurdukları şeylerdir. İşte bu nevi insanlar yeni sanata mal bulmuş mağribi gibi sarıldılar, beceremedikleri, kıvıramadıkları şeylere güzel cevaplar buldular. Hepsi sanat Çiçeron'u oldu. Resimde gösteremedikleri maharetleri tenkitte, hicivde göstermek istediler. Ne sorarsanız cevabını veriyorlar. Felsefesini yapıyorlar: Efendim "egzotere,, (mubalâğa) 'dekompoze,, ettim (dağıttım), "deformasyon,, yaptım (bozma, tahrip). Peki, "deformasyon,, niçin güzele doğru olmuyor da çirkin, eciş bücüşlüğe doğru oluyor?

Bu meselelerden örnek vereyim derken bütün kitabı buraya keçiresim geliyor, çünkü her sayfada yeni bir âlemlerle yeni bir görünüşle karşılaşılıyor. Sözü kısası bu (148) sayfalık eserde 148 çeşit meseleye alaylı, gülünç, ciddi, ağır başlı, çalılı; alıngan, atılgan, sıkılgan... ne bileyim tıpkı hayatın kendisi gibi öyle dokunuşlar varki bu sivilize edilmiş olgular kadrosu içinde geçiyor.

Bu değerli eseri yaratan üstad Malik Akseli içten kutlamayı bir ödev sayarım.

MEVLEVİLER ŞEHİRİ KONYA

ÇEVİREN: Sait SUNGUR

YAZAN: Cİ.HUART

(57 nci sayıdan)

Ve serap; burada bulunmasına imkân olmayan geniş bir su sahası gösteriyor, Çünkü tuzlu göl ufukta tâ uzaklardadır. Ne bir membâ ne de bir akar su var. Manzaranın yeknasaklığını yalnız kuyuların ince uzun direkleri bozuyor: Ilgından itibaren çıplak ova arasında altı kilometre kadar dümdüz uzanan araba yolu başlıyor; nihayet toprakla bir hizada yapılmış küçük kulübelere müteşekkil ve Çerkez mahacirlerle meskün fakir bir köy olan Çerkez köyünün yukarısında sola doğru dönüyor, ve ilk çağlardan kalma, Osmanlılar devrinde tamir görmüş bir köprü üstünden dönüyor; sonra Konyaya varmak için çevresini dolaşmak zorunda olduğumuz sağ tarafta kalan dağların son bakiyeleri olan geniş dalgalı tepenin yanlarından çıkıp iniyoruz.

Akşama doğru, büyük bir köy olan Kadınhan karşımıza çıkıyor. Buraya girerken sağda mezar taşları ve üzeri Rumca kitabelerle süslü Stele'lerden yapılmış dört köşe, kaba görünümlü bir bina görülüyor. Burası vergi dairesidir; ve giriş kapısı üzerindeki tarihsiz ve hemen hemen okunamayan Arapça bir hitabe bize 13 cü asrın başlangıcına ait bir bina olduğunu ifade ediyor: Hicri 620 senesi (Milâdî 1223) Birinci Alâeddin Keykubat zamanında. Alt tarafı anlaşılmıyor, yalnız hükümdar saraylarına mahsus bir işaret bu binanın, ismini bu köye veren Kadınhan kârvansarayı olduğunu bize anlatıyor.

Yepyeni ve kullanışlı bir han daha. Şüphesiz güney doğuya doğru ilerledikçe meskenler eyileşiyor. Natamam, bitmemiş olmakla beraber

araba yollarının açılması bu talihsiz yer için şüphesiz bir iyilik. Çünkü böyle yerler ticarete atılır; otellerin çokluğu bunun en güzel bir delilidir.

28 Mayıs. - Ertesi gün, dünden daha az yeknasak olan yola devam ediyoruz. Çünkü araba yolunu takip edeceğimiz yerde Lâtin ve Rumların Laodicea Combusta ve Arap coğrafyacılarının الملاقيات المحروقة dedikleri Lâdik'e varmak için çok yakından dağları takip ediyoruz. Burası hakikaten yanık bir yerdir; deniz yüzünden yüksek olmasına rağmen burada kuru bir sıcaklık var, nefes alınamıyor, ve tuzlu stepin kenarında derhal kaybolmak üzere akan ufak bir dereden başka su bulunmuyor. (Lâdik)'e fena bir yer denemez; uzaktan üzerlerine, tuğladan yapılmış minarenin gölgesi akseden, yüksek dağlarla çevrili seyre değer bir manzaraya maliktir.

Bizzat köy, tuzlu çöl istikametinde yavaşça cenuba doğru iner vaziyette etrafını çevreleyen yüksek arazi üzerinde kurulmuştur. Şüphesiz, burası şehrin harap ve isminin kaybolmasına mâni olan eski şehrin Akropoli'dir. Fakat şimdi burası çimentosuz bir yığın taştan ibaret sefil bir ev kömesi manzarasıdır. Hiç bir evin zemin katı yok. Arazi ve bilhassa köyün civarı ilk çağların öteye beriye serpilmiş eserlerle ve böyle hüznün verici vaziyette bulunduğu için insanı hayrette bırakan bir çayırda örtülü. Bununla beraber iptidai bir kaç sanat var: Burada köylü halı ve heybe dokur. Yazın, halk birkaç ağaç pınar, bir yirmi kadar ev, daha doğrusu tahtadan yapılmış kulübeler, bulunan yaylaya çıkar; Köye yarım saat mesafede olan bu yaylanın dağın iç yamaçları üzerinde olduğu görülür.

Jandarma karargâhı bu fakir köyün ortasında insan ve hayvanın bir arada yaşadıkları bir kulübecikten başka bir şey değil. Eğer ananevî kahve yerine çok hoş bir menkû olan ve nasıl hazırlandığını öğrenemediğimiz bir şey verilmeseydi buradan bahsetmeğe lüzum olmayacaktı. Bizim zannımıza göre bu kaynatılmış mayı uzun zaman muhafaza edilebilen bir nevi kurutulmuş fasulye unudur.

Bu zavallı yerde daha fazla durmuyoruz. Oldukça fena, çok dik bir yol, (Lâdik) in sırtını verdiği dağın sathı mâillerinin etrafını dolaşıyoruz. Eol, tatlı sulu bir pınar, bir çeşmenin bronzdan yapılmış iki ağzından ilk çağların kalıntısı olan mermer bir kap içine dökülüyor: Bu muntakada son defa görceğimiz su budur. Konyaya bakan dağın sathı mâili, meramin pınarları, ovada kuyuların temin ettiği sular kireç emlâhile fazla miktarda karışık, beyazımsı ve le-

benîdir. Sonra, yol, her zaman şimal tarafta gördüğümüz ve şimdi sırtımızı ona döndüğümüz ve gözden kaybolmak üzere olan geniş tuzlu step'le kenarında İconium'un bulunluğu ekilmemiş, boş geniş küvet arasında suların dağılma hattını vücade getiren oldukça alçak bir boğaza kadar bir çok defa çıkıp iniyor. Buradan itibaren sur'le aşağıya doğru iniyoruz. Uzakta, 30 kilometrelik bir mesafede siyah bir nokta; işte burası seyahatimizin hedefi olan yerdir. Fakat bu yer derhal gözden kayboluyor: Biz daima aşağıya doğru iniyoruz Araba yoluna geliyoruz, ve seyahatimizin son merhalesi olan (Dokuz) denilen yere varıyoruz. Dokuz hâne derbendi, Halk arasında kısa olarak (Dokuz) denen bu yer, şimdi üzerinde bulunduğumuz ovanın vahdetini bozan oldukça derin bir hufre içindedir. Burası hiç te dokuz haneli değil. (Dokuz) orta çağdan kalma bir kervansaraydır. Ön kısmı, öteye beriye dağılmış hayvanlarla dört, beş jandarmanın barınmasına yarayan bir ahıra tahsis olunmuş, Yolun öbir tarafında bir çeşme ve birkaç metre karelik bir çayır var. Bermutad, hanın kapısı üzerine konmuş olan kitabe buranın Selçuk hükümdarı I Gıyasettin Keyhusrev zamanında yapılmış olduğunu gösteriyor.

اعوذ بالله !

بو کاروانسرایک انشائی سلطان المعظم غیاث الدیناوالدین الغالب کبکسروبن قلیچ ارسلان ناصر الامیر المؤمنین زمانده صاحب عبد حقیر المختار الی رحمته ربہ تعالی حاجی ابراهیم بن امیر (1) Lâdhichân طرفندن ۶۰۷ سنه سنک محرم آینه [۶ تموز ۱۲۱۰] امرایلدی عمل عثمان ابوالرحمن.

Bu kârvansarayın içerisi Ojival tarzdaki kemerlerden müteşekkil beş dirakle esas binadan ayrılmış olan BAS—COTÉ ler de dahil olduğu halde 28 kaden uzunluk ve 18 kadem genişliğinde büyük bir Nef (2) halindedir. Sağda ikinci "Pilier = istinat taşı," nın aşağı kısmında Mars mabuduna ithaf edilmiş bir mihrap = Autel'den alınmışa benzeyen Rumca bir kitabe parçası var:

A P H I Q I A O . . . Q P.

Bu Dokuz denilen yerde tasavvur olunabilecek derecede garip görünüşlü bir jandarma müfrezesi var. Bize refakat eden zaptiyelerden birisi fantazi mahiyette silâhlarla mücehhez ve fevkalâde bir kiyafete mâlik: pamuktan yapılmış renkli gece gömleğinin üstünde bir emirber caket; yolda ve vilâyet merkezine yaklaşıncaya beygirinden inmeden heybeden üniforma pantolonunu çıkarıp onu giyeceği

(1) Lâdik han olacak

(2) Binanın (bilhassa kiliselerde) esas kısmı.

S. S.

muhakkak. İkincisi ise daha kuvvetli: Bu, ancak 17 yaşlarında genç bir adam, daha üç sene beklemesi lâzımgeldiği halde askerlik şubesinin takiplerinden kurtulmak için (Dokuz) da jandarma olan pederinin yanına giderek onun yerine geçmeği daha muvafık bulmuş! Zâten yolda, Konyaya kadar bu gönüllünün, babasına rastlamak ve bize refakat etmek için her ikisinin de aynı ata bindiğini görmekte memnun olmuştuk.

Akşam saat 6 da, (Dokuz) dan beri ince uzun direkli ve tuzlu sulu Kuyulardan başka hiç bir şeye rast gelmeden Konyaya giriyoruz.

Şimdi Ilgın'la Konya arasında uzanan bu çölden ibaret bölgeyi, arızaya rast gelmeden geçiyoruz, geriye bakıyoruz ve aynı bu yerlerden geçen Frédéric Barberousse'un ordusunun yürüyüşünü gözden geçiriyoruz.

Üçüncü Haçlı ordusu Çanakkale boğazını Rum İmparatorunun temin ettiği gemiler vasıtasıyla Gelibolu'dan geçmişti; Birbiri arkasından Bergama, Sart, Alaşehir, Lâdik şehirlerine gelmişti. Buradan Licus=Küçük Mendres vâdisini Dinara kadar aşarak içerlere doğru ilerlemişti. Buradu, o zaman Konya tahtında oturan İkinci İzzettin Kılınç Arslan'ın kuvvetlerle harp yaptı; Bu harp 1189 senesinin yazında olmuştu. Haçlılar üstün geldiler ve Anadolu'nun içerlerine giden yolları açtılar. Fakat, ne yazık: Pasav manastırının Başrahibi Tagenon diyor ki (Korkunç ve tuzlu bataklıklarla dolu bir memleket olan Türkiye çöllerine girdik; burada Koyun ve Keçi sürüleri bulduk... Gelişimizden ürken Türk köylüsü çadırlarını terkederken bu hayvanları da bırakmışlar ve dağlara çekilmişlerdi. Bu köylüleri dost teleki ettiğimiz için, bize çok lâzım olmakla beraber bu hayvanların hiç birine ilişmemiştik. Ertesi gece bu memleketin sınırlarında ne yeşillik, ne ot, ne de bir pınar bulduk.) Frédéric, bu çöl ve geçilmez yerlerden ordusunu kurtarmak için bir rehber buldu. Canisius'un neşrettiği anonim bir seyahatname, takip edilen yol hakkında bize kıymetli tafsilat vermektedir: Bir Türk esiri bu korkunç yerlerin haricine orduyu çıkarmak pahasına hayatını kurtardı. Bir esir, solda bulunan bir yoldan gitmelerini ve (çok müşkil olmakla beraber, orduyu, suyun eksik olmadığı Türkiye ovalarından götüreceğini ve Haçlıların zengin İcon=Konya şehrine kadar düz bir bölgeden ve şehirden şehire atlıyarak gidebileceklerini) söyledi. Bunun üzerine Haçlı ordusu Vak'anüvislerin Philomelion diye ilk çağların adını verdikleri Akşehire inmek üzere Sultan dağını geçtiler. Bu iniş esnasında ordu çok hayvan kaybetii; fakat, bu orduyu bekliyen

ileriki zararlara nisbetle ehemmiyetsizdi. Kendilerine yiyecek temin edemiyen Türkler Sultanları emrile, erzaklarını gizlemiş yahut uzaklara tasımışlardı. Hergün, dâima artmakta olan düşmanla dövüşmek icabetti. Ilgın olması icabeden ve yakın bir göle dökülen bir ırmağın kenarında bir savaş oldu. Başka bir gün Lâdik olması muhtemel bir göl görüldü. Ordu, burada daima takip edilir vaziyette iki geceyi geçirdi nihayet İconium önüne geldi.

Efradı çok azalmış olan küçük ordunun durumu epey nazikleşmiş idi. İconium yolundan ayrılmak ve bu suretle küçük Ermenistana gitmek projesi tathik edildi. Fakat külliyetli miktarda beygir ölüyordu; Haçlılar artık küçük Ermenistana kadar gidemeyeceklerdi. O halde şehri hücumla zaptetmek lâzımdı. Şehrin kapılarında büyük muharebe oldu, ve Selçuk ordusu kapıları yıkılan surların gerisine sürüldü. Şehrin alınması neticesinde Haçlıların eline külliyetli miktarda ganimet geçti. Tagenon; içinde ırmaklar ve yeşillik bulunan Sudan Park'a girdik diyor. Bu park şehirden biraz ötede idi. Haçlılar, Sultanın sığındığı şatoyu elde edemediler; bu, sulh yapmak için fırsattı. Az sonra, bu defa sükûnette olan ordu, Frédéric Barberousse'un ansızın öldüğü yer olan (Calycandus) (1) vâdisi üzerinden Seleucie-Silifke'ye giden Toros boğazını geçmek için Larende istikametinde yoluna devam etti.

(1) Tarsus çayı olacak, S.S.

(Arkası var)

KONYA'DA MEYVECİLİK VE ISLAH ÇARELERİ

H. YARDIMCI

(59 Sayıdan sonrası)

Meyvecilikte önemli yer tutan Konya şehri ile Karaman, Beyşehir, Akşehir, Hadim ve Ermenâk bölgelerinde yetişen meyve ağaçlarında en çok rastlanan zararlılar şunlardır :

Böceklerden; Yaprak bitleri, Ağ tırtılları, Odun, Kabuk, Kök ve meyve kurtları ile Pamuklu ve kabuklu bitler.

Hastalıklardan; Sarılık, yaprak kıvrıklı, benek ve pas hastalıkları Parazit bitkilerden; halk arasında övelek veya Gövelek adıyla anılan ökse otu'dur.

Meyva ağaçlarını bu saydığımız zararlı böcek ve hastalıklardan korumak için, bunlar görünsün görünmesin, her yıl aşağıda anlatacağımız umumî tedbirleri yapmak faydalıdır.

A. — Meyve ağaçlarına dadanan bir çok böcekler kendi yumurtalarını, boncuklarını (kırızalt'lerini) ağaçların gövde ve budaklarındaki yarık ve çatlaklar arasında bırakmak suretiyle kışı geçirirler. Hastalık yapan tohumların, mantarların çoğu ise ağaçlar altına düşen yaprak, çürük meyve, kuru dal ve kabuklar gibi ağacın muhtelif kısımları üzerinde bulunurlar. Bunun için kışın meyve ağaçlarının gövde, dal, ve budaklarının kurumuş ve çatlamış kabuklarını, demirden hususî ağaç eldivenleri veya sert tel furçalarla, kazıyarak ağacın altına serilen bir çarşaf içine döküp yakmalı.

B. — Kışın ağaç üzerinde kalan yaprak, kuru dal ve asılı meyveler de, ekseriya hastalık yapan tohumları, mantarları taşımakta olduklarından; onları tamamıyla toplayıp yakmalı.

C. — Kışın son aylarında ağaçlara henüz su yürümeden (15) gün önce ağacın gövde ve dallarını aşağıda anlatacağımız (kükürt-kireç) bulamacıyla badana etmeli ve yahut, en eyisi, İstanbul Hava Gaz fabrikasının yapımından meyve ağacı Karbolineum'u ile ilâçlamalı.

D. — Meyve ağacının yaprak kıvrığı, Benek ve Pas gibi mantarî hastalık'ara tutulmaması için, ağaç tomurcuklanmadan, ve çiçek açmadan önce birer defa ve meyve bağladıktan sonra da bir defa olmak üzere (Bordo bulamacı) denilen Göztaşı ve Kireç mahlulüyle ilâçlamalı. Bu umumî tedbirlere rağmen hastalık ve ya zararlı böcekler baş gösterirse onlar için ayrıca anlatacağımız hususî ilâçların kullanılması zarurîdir.

KÜKÜRT ve KİREÇ bulamacı :

Buna Kaliforniya bulamacı adı da verilir.

Bu bulamaç bilhassa kabuklu bitlere ve yapkak bitlerinin kış yumurtalarına karşı kullanılır. Terkibi :

Bir ölçü Kireç 1

İki ölçü Kükürt 2

On ölçü su 10 ; dan ibarettir. Hazırlanması :

Bu ilacı hazırlamak için kap olarak Demir, Çinko, Kalaylı bakır, ve ya Teneke kullanılır. İlacı Bakır kaplarda yapmak doğru değildir. Çünkü Bakırı bozar. Bu hususta Pişmiş Toprak'tan mamul kaplar da kullanılabilir.

İlaç az miktarda yapılacaksa kap olarak bir Gaz tenekesi maksadı te'min eder. Çok miktarda yapılacaksa (130) kiloluk bir DEMİR KAZAN içine (10) kilo kadar temiz sönmemiş kireç konur. Sonra, bunun üzerine bir miktar su konularak kirecin söndürülmesine çalışılır. Kireç sönerken şiddetli bir hararet husule getireceğinden üzerine azar azar olmak üzere ince toz halinde (20) kilo KÜKÜRT katılır ve bir sopa ile mütemadiyen karıştırılır. Bu suretle hararetin te'siriyle Kükürt Kirece güzelce yedirilir. Bu ameliyeden sonra husule gelen katışık ilâç üzerine (50) kilo su dökülerek ateş üzerinde bir saat kadar kaynatılır ve kaynatılırken eksilen miktarda kazana ara sıra su ilave olunur. İlaç, Portakal sarısı bir renk alınca ateşten indirilerek soğumağa bırakılır. Bu suretle hazırlanan bu ilacın soğumasıyla beraber bozulmadan tâze olarak kullanılması ve aksi halde kullanıncaya kadar içine hava girmeye-

cek derecede sımsıkı kapalı bir kap içinde muhafaza edilmesi lazımdır.

İlaç, kışın hazırlandıktan sonra hemen kullanılacaksa bunun bir kilosuna 3 — 4 kilo su karıştırılarak ağacın gövde ve budakları bir fırça ile badana edilir. Yazın kullanılacaksa (40 — 50) misli su ile karıştırıldıktan sonra Piring'ler ve yahut kalaylı Bakırdan Püskürgeç ile ağacın her tarafına serpilir.

Bu bulamacın terkebini teşkil eden Kukürt ve Kireç. hemen her yerde kolaylıkla bulunmakta isede, hazırlanması pek zor olduğundan, onun yerine bilhassa kabuklu ve pamuklu bitlerle yaprak bitlerinin kış yumurtalarına karşı yapılan savaşta piyasada mevcut ilaclardan (TÜRK MEYVE AĞACI KARBOLİNEUM'u) kullanılmaktadır. (Karbolineum) bir nevi katran yağıdır. Terkibinde (Naftalin) , (Fenol) , (Krezol) ve saire gibi çeşitli maddeler vardır.

Kış donları geçtikten sonra ağaçların tomurcukları patlamadan 2—4 hafta önce ruzgârlı ve yağmurlu olmyan bir günde meyve Karbolineum'u yüzde on nisbetinde su ile karıştırılarak tomurcuklara dokunmamak şartıyla meyve ağaçlarına fırça ve ya paçavra ile sürülür, yüzde (5—7) nisbetindeki mahlulü püskürgeç ile ağaçlara serpilir. Bu ilaç yaprak ve çiçek zamanlarında kullanılmaz. Elma, armut ve ayva gipi meyvesi çok çekirdekli olan ağaçlardaki bitlere karşı (9) ölçü suya (1) ölçü Karbolineum'u karıştırarak yüzde (10) nisbetinde ve kaysı, şeftali, erik gibi sert ve tek çekirdekli meyve ağaçları ise nisbeten daha nazik bulunduklarından bunlarda yüzde 5—7 nisbette yani 93—95 ölçü suya 5—7 ölçü meyve Karbolineum'u karıştırmak lazımdır. Karbolineum yerine piyasada hazır olarak satılan (Vintervaş) ve yehut (Ovicide) ilacı da kullanılır.

(Ovicide) bir nevi meyve ağacı Karbolineum'udur. Kullanış nisbeti ise yüzde 5—7 arasındadır. İngilizlerin (Vintervaş) ilacına gelince bu da yüzde beş nisbetinde kullanılır.

Bordo bulamacı: Bu ilaç meyve ağaçlarının mantarî hastalıklara tutulmamaları için vâkî olarak kullanılır. Terkibi :

1 kilogram göz taşı

Yarım kilogram kireç

Yüz kilo sudan ibarettir.

Bunun için büyük tahta bir fıçı veya pişmiş toprak kap içeri-

ne 80 kilo çeşme suyu ve tercihan yağmur suyu konur. Ondan sonra akşamdan bir çuval parçasına veyahut gözleri seyrekçe dokunmuş bir bez torba içine 1 kilo göz taşı konularak kabin kenarına bağlı sağlam bir ip vasıtasile suya daldırılır. Diğer taraftan ikinci bir kap içine 20 kilo su ve bunun içine de henüz yeni söndürülmüş yarım kilo temiz kireç tozu konur ve güzelce karıştırılır. İkinci kapta hazırlanan kireçli su ise ince bir kalburdan geçirilip süzüldükten sonra büyük kaptaki göz taşı mahlulü üzerine azar azar dökülür ve bir deynekle mütemadiyen karıştırılır. Ameliyat sonunda bir kadeh içerisine ilâçtan bir miktar alınarak rengine bakılır. İlâç iyi hazırlanmışsa rengi açık mavi, havaî olur. Koyu mavi renkte ise göz taşının, ve bulanık ise kireç miktarının fazla geldiği anlaşılır. Bununla beraber bir kadeh içerisine alınan ilâç üzerine ağızla üflendiği zaman ince bir kabuk meydana gelirse kirecin fazlalığını, ve aksi halde bunun azlığını yahut yeter derecede olduğunu gösterir. Kirecin eksik olup olmadığını anlamak için bir çiviye bir müddet ilâç içinde bulundurmak kâfidir. Çivi bakır rengini alırsa kirecin yeter derecede olduğu anlaşılır. Bulamaç mümkün olduğu kadar mutedil olmalıdır. Terkibindeki göz taşının yakıcılık hassası (Özgülüğü) kireçli su ile eyice tâdil edilmezse ağaçlara serpiildiğinde yaprak ve filizleri yakar. İlâcın mutedil olup olmadığını anlamak için en eyisi çarşıda ve eczanelerde bulunan (Turnsol) kâğıdı ile muayene etmektir.

Bu kâğıt ilaca batırıldıktan sonra açık mavi bir renk alırsa ilâcın iyi hazırlanmış olduğunu gösterir. Kâğıdın kırmızı rengi değişmiyorsa açık mavi oluncaya kadar ilâca kireçli sudan ilâve edilmesi lazımdır.

Bulamacın dal ve yapraklara kolaylıkla yapışması için (100) kilosuna (40) gram kadar zeytin veya keten yağı katılır.

Bu ilâç ağaçlarda tomurcuklar açtıktan ve meyve bağladıktan sonra birer, ve çiçek açmadan önce bir ki, cem'an üç defa kullanılmalıdır.

Yaprak bitleri Puseron'lar: Meyve ağaçları için çok tehlikeli olan bu bitler; ilk baharda ağacın yaprak, filiz, tomurcuklarına dadanarak süratle çoğalırlar ve ağacın öz suyunu emerler. Bu suretle ağacın büyümesine mâni oldukları gibi yapraklarının buruşup kıvrılmasına, meyve bağlamadan çiçeklerin dökülmesine ve nihayet ağacın kurumasına sebep olurlar. Çaresi :

Beş kilogram yaprak tütün kırıntısı (yahut 9 kilo tütün tozu)

İki kilogram arap sabunu

100 kilo su'dan ibaret bulunan ilâcı hazırlamak ve ağacın bitli kısımlarına püskürtmektir.

Bunun için 5 kilogram yaprak tütün kırıntısı veya 9 kilogram tütün tozu alınarak 33 kilogram su (tahminen iki parmak eksik doldurulmuş iki gaz tenekesi su) 24 saat bırakıldıktan sonra bir tülbentten geçirilerek süzülür ve posa tekrar 33 kilogram suda 24 saat bırakılır ve süzülür, bu ameliyye bir daha tekrarlandıktan sonra elde edilen 3 defa süzölmüş tütün suyu birbirine karıştırılmak suretile 95 kiloya yakın nikotinli su elde edilir. Bu nikotinli suyu hazırlarken kaynatmak doğru değildir. Hazırlanan bu mahlüle ayrı bir tenekede 5 kilo su ile eritilen 2 kilo arap sabunu (bulunmazsa yerine çamaşır sabunu) karıştırılırsa bitlere karşı kullanılacak ilâç hazırlanmış olur.

Bu ilâç meyve ağaçlarının körpe yapraklarını bükerek aralarında filizlerin üzerlerinde sıvanmış gibi toplanan yeşil, sarı, mor, siyah renkli bitlere karşı ince toz halinde serpen püskürgeç âletleriyle serpilme-
lidir. Bu ilâç bilhassa bitlerin daima en çok bulundukları yaprak altlarına, vücutlerine değmek şartile püskürtülmelidir. Eyice püskürmek şartile bir defalık ilâçlama ağaçları bir dereceye kadar kurtarırsa da birer hafta ara ile ilâçlamayı iki üç defa tekrarlamak daha muvafıktır.

AND İÇİYORUZ ATATÜRK I.. (1)

CEMAL OĞUZ ÖĞAL

938... İkinci teşrin (10) du,
Dizlerimin üstüne çırpınan bir kuş kondu.
Bu garip hadiseyi tahlil etmekte iken,
Oldu bir havadisle tüylerim diken diken.
Dediler: "Ey zavallı! Sustu taptığın ATA'n,
Bu türlü bir felâket görmemişti bu vatan!...",
Yayılp, çalkanırken kara haber dört yanda,
Bir durgunluk hissettim nabzımda vuran kanda...
Kalblerdeki acılar bir parça dinsin diye,
Bizi perişan eden gök yere insin diye;
Günlerce bir dîvane gibi haykırıp durdum,
Mukaddes isyanımı Gök Tanrıya duyurdum,
"Kapanırken secdeye kulların dizi dizi,
Tanrım! Sana reva mı Atasız koymak bizi?..
Neyleyelim dünyayı bundan sonra Atasız?
Bağışla kusurumu kullar olmaz hatasız!..",

*

Atam! Sensiz yaşamak bir başka ölüm bize,
Huzurunda Azrail neden gelmedi dize?..
Sen Tanrıya en yakın, en sevgili bir eştin,
Varlığınla cihanı ısıtan bir güneştin..
Tutulur da güneşi kararmaz mı hiç dünya?
Keşke yalan olsaydı gördüğümüz bu rüyal..
İskenderler, Sezarlar mezarını kazıyor,
Destan yazan ozanlar şimdi ağıt yazıyor!..
Titretirken gökleri (Oğuz Han) ın feryadı.
Coşturuyor mâtemin Kerem ile Ferhad!..
Dost, düşman makberinde seni tavaf ediyor,

(1) Bu şiir, Atatürk'ün ölümünün beşinci yıldönümü münasebetiyle, Gazi Terbiye Enstitüsü konferans salonunda yapılan törende şairi tarafından okunmuştur. — Kenya —

Ordulaşmış milletin peşinsıra gidiyor!..
Yeşiller mosmor oldu, allar döndü sarıya;
İnince şanlı bayrak, boynu bükük, yarıyal..
Dul kadınlar, yetimler saçlarını yoldular,
Yurdumun dilberleri güller gibi soldular!..

✱

Bir ateş bağrımızı tutuşturup, yakmada,
Gözlerimiz ardından körleşerek bakmada!..
Doyulur mu bakmaklaengin ufka, denize?
Atam! seni sevmek te bir ibadettir. bize!..
Mânevî huzurunda. Attilâ, Kür Şad, Temür;
Hiçbirisi sürmemiş böyle şanlı bir ömür!
Şehitlerle gaziler, nice atsız kahraman,
Tutacaklar yasını her devirde, her zaman!
Kavuşturdun bizi sen İstiklâl, Hürriyete,
Faziletin timsali ölmez Cumhuriyetel..
Kalbimize heyecan, kanımıza hız verdin,
Tanrıya giden yolu ilk önce sen gösterdin!..
Öğrettin Türk ırkına tarihini, dilini,
Dünya durdukça senin öpeceğiz elinil..
Alkış sana vatanın dağından, denizinden,
Rahatça uydu Atam! Yürüyoruz izinden!..

✱

Yarattığın inkılâp 21 yaşındadır,
Genç Mustafa Kemaller şimdi iş başındadırl!..
Uyandı Millî Şuur, şahlanan kır at gibi,
Kabına sığmıyor Türk: Sakarya, Fırat gibil..
Bu gün dünya yanarken Türklük mutlu yaşıyor,
Aşılmaz kayaları bir hamlede aşıyor!..
Altüst olsa kâinat, götürse gövdeyi kan,
Yine biz olacağız her cenkten galip çıkan!..
Mâdemki başımızda, ayaktaadır İNÖNÜ,
Yazmıyacak tarihler Türk için (Kara gün)ü
Güvendiğin gençliğin şahsî bir kaygusu yok,
Haykırıyor cihana ülkümüzü: ALTI OK!..
Türk olacak tarihin her çağ nabzında atan,
Dünyada tek Türk kalsa yine bizim bu VATAN!..
Dortu, düşmanı artık seçiyoruz, ATATÜRK!
Yurdu korumaya and içiyoruz, ATATÜRK!..

AMATÖR SAHİFESİ

HALKEVİ

KONYA HALKEVİNE

Mazimizi anlat bize ışık veren Halkevi,
Altı okun herbirinden çiçek, deren Halkevi
Türkün büyük amacına birden eren Halkevi.
Altı okun herbirinden çiçek deren Halkevi

Evet bütün bir gençliğe kucağını açarsın,
Etrafına ilim irfan cevherleri saçarsın,
Nura koşar karanlıktan haykırarak kaçarsın,
İnkılâbın çiçeğini bize veren Halkevi.

Fâkir Usman

Faruk Nafiz ÇAMLIBELE

BULUT'A KASİDE

Gezdim gurbet ellerde yayla benim, dağ senin.
Ne ismini aradım, ne kendini kimsenin.
Bulut yalnız ruh için en yakın arkadaştır.
Bazı çöllerden kuru bazı nehirden yaştır.
Uzun yıllar gözledim konuşmak bulutlarla.
Ulaşmayı istedim onlara kanatlarla.

Bulut var kar yağdırır pamuk pamuk toprağa,
Bulut var sürüklenir ufuklardan ufuğa.
Bulut var bir sevgili ümidiyle beklenir.
Bulut var gün batarken renk olup çiçeklenir.
Bulut var şimşegiyle insana meydan okur.
Bulut var rüzgârlarla heybetli bir kurt olur.
Güneşle alevlenen, kışla coşan bulut var.
Kasırgalar önünde kartallaşan bulut var.

Nerde olsa severim bulutla dertleşmeyi,
Konuşurum semayla öğrenirim neş'eyi.
İsterim bulutlarla başbaşa geçsin ömrüm;
Bir gün ayrı kalınca ben hasretten ölürüm.

Tarık Gürean

HALKEVİ FAALİYETİ

EVİMİZİN BİRİNCİ TEŞRİN, İKİNCİ TEŞRİN VE BİRİNCİ KÂNUN AYLARI ÇALIŞMALARI

1 — Dil Edebiyat :

Veraset meselesi ve (Beden ve kafa çalışması) mevzularile Muallim Dr. Reşit Süreyya tarafından iki Konferans verilmiştir. Şevki Yazman tarafından (Çalışmada metot), Dr. Vasfi Yener tarafından (Modern ilimde kâinat telâkkisi) ve Muhlis Koner tarafından (Halk terbiyesi) üzerine ayrıca üç Konferans verilmiştir.

2 — Güzel Sanatlar :

Konferanslarda ve yapılan törenlerde evimiz müzik kolu orkestrası tarafından konser yapılmıştır.

3 — Temsil Komitesi :

Hop efendim, Şeriatçısı, Andaval palas piyesleri temsil edilmiştir. Ayrıca Kız muallim mektebi talebesi tarafından müsamere yapılmış ve „ kürsüden uzakta „ piyesi temsil edilmiştir.

4 — Kurslar Komitesi :

Daktilo kursuna devam eden 15 talebenin imtihanları yapılarak 14 üne şadetname verilmiştir.

5 — Kitapsaray ve Yayın Ko :

Maarif Vekâletinin son çıkardığı klâsikler satın alınmıştır.

— TOPLANTILAR —

29 Teşrinievvel Cumhuriyet bayramı tesid edildi. Parti, Kaza kongresi yapıldı. Evin salonunda iki nişan yapıldı. Adliye Vekili ve Meb'uslarımız şerefine Çay ziyafeti verildi.

Birinci Kânun :

1 — Kostümlü Balo verildi.

2 — Lise Talebeleri tarafından Kozanoğlu piyesi temsil edildi.

3 — Kız öğretmen, Lise, Ticaret Lisesi Kız talebelerinin iştirakiyle 65 kişilik bir Kır Koşusu tertip edildi.

4 — Kız Akşam, Erkek Sanat Enstitüsü öğretmenleri tarafından bir Aile toplantısı ve müsamere tertip edildi,

5 — Beşinci Halk toplantısı yapılarak ahlak mevzuu üzerine konuşmalar yapıldı ve bu toplantıların hepsinde Evin Orkestra heyeti tarafından kıymetli parçalar dinletildi.

22 Tarihî ve Coğrafîyî durumları ile ilgili, Farklı Kısım
konuları hakkında bir salonda iki gün yapıldı. Adliye Vekili ve
Meb. Komisyonu üyeleri Çay ziyaretine gittiler.

Halkın Kanaatı :

1 — Köstümleri Bala yarıldı.

2 — İki Tarihî durumları hakkında konuşuldu. İki gün yapıldı.

3 — Kız öğrencileri, İki Tarihî durumları hakkında konuşuldu. İki gün yapıldı.

4 — Kız Akademi, İki Tarihî durumları hakkında konuşuldu. İki gün yapıldı.

5 — Halkın Kanaatı, İki Tarihî durumları hakkında konuşuldu. İki gün yapıldı.

6 — Halkın Kanaatı, İki Tarihî durumları hakkında konuşuldu. İki gün yapıldı.

BUGÜN ÇIKMAKTA OLAN HALKEVLERİ DERGİLERİNİN LİSTESİ
DERGİNİN ADI ÇIKAN HALKEVİ

Başpınar	Gaziantep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyes	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karacadağ	Diyarbakır
Karaelmas	Zonguldak
Kaynak	Balıkesir
Konya	Konya
Ondokuz Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ön	Isparta
Uludağ	Bursa
Yeni Türk	Eminönü
Halk bilgisi haberleri	Eminönü

61—62 SAYININ DOĞRU YANLIŞ LİSTESİ

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
1	3	İkinci Teğrin 943 S.61	İkinciteğrin, Birincikânun 943 S.61-62
4	26	gösterm	göstermiş
6	5	gözüleriyle	gözüleriyle
18	28	Géographie	Géographie
19	1	Garbi Vsyas	Garbi Asya
23	36	Hittisinin	Hittisinin
23	12	Memleketler de	Memleketlerde
32	17	Konya	Konya'ya
"	37	Bir defalar	Bir çok defalar
33	12	Muhiplerinde	Muhiplerinden
"	24	Tasvir	Tasvir
"	32	انقش	انقش
35	15	سميد اولسون	سميد اولسون (1)
37	18	ouuz	otuz
38	2	yetgin	YETGİM
43	29	APHIQIAO...QP	(2)

(1) Başta L harfi bulunmamasından böyle çıkıyor. Bu gibi kelimeleri başta L okumalı
(2) Q gösterilen harfler Yunanca (phi) harfidir. Bir O harfinin ortasına yukardan aşağıya
bir çizgi konursa aynı olur.

